

Управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради

Хмельницької області

Заклад дошкільної освіти № 20 «Дзвіночок»

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СЕНСОРНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ
МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО
РОЗВИТКУ**

Методичний посібник

Погосян Аліна Робертівна

вчитель-логопед закладу

дошкільної освіти №20 «Дзвіночок»

м.Кам'янець-Подільський

2024

Погосян Аліна Робертівна, вчитель-логопед закладу дошкільної освіти № 20.

Використання методу сенсорної інтеграції в роботі з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку. Методичний посібник – Кам'янець-Подільський, 2024. – 89 с.

Рецензенти:

Конфітовська Світлана Іванівна – директор закладу дошкільної освіти № 20 м. Кам'янця-Подільського.

Івасечко Олена Борисівна – вихователь-методист закладу дошкільної освіти № 20 м. Кам'янця-Подільського.

Методичний посібник схвалений педагогічною радою протокол № 2 від 23.11.2023

У даному посібнику викладені теоретичні засади методу сенсорної інтеграції, практичні аспекти використання кінезіології та ігрової діяльності, як оптимальної провідної діяльності та засобу всебічного розвитку дошкільників, які мають порушення мовленнєвого розвитку. Представлені конспекти занять з елементами сенсорної інтеграції відповідно до лексичних тем перспективного плану вчителя-логопеда.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Сенсорна інтеграція та її значення для функціонування та розвитку мовлення дитини.....	6
Практичні аспекти використання кінезіології як одного з напрямів сенсорної інтеграції в подоланні проблем недорозвитку мовлення у дошкільників	12
Вплив рухових навичок на розвиток мовлення дітей	17
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	27
ДОДАТКИ	29

ВСТУП

Мовлення є найбільш ранньою функцією, яка бурхливо розвивається в перші роки життя дитини. І вона ж зазвичай виявляється і більш вразливою. Мовлення, що розвивається, спирається на основу сенсорних уявлень; органи чуття є знаряддям пізнання, що відіграє в розвитку мовлення дитини головну роль. Своєчасне логопедичне втручання – один з важливих заходів запобігання труднощам у навчанні й водночас ефективної стимуляції психічного розвитку дитини в цілому. Неоціненне значення має корекція мовленнєвих порушень для становлення особистості в цілому.

Сенсорний та мовленнєвий розвиток відбуваються в тісній взаємодії. Успіх мовленнєвого розвитку залежить від того, наскільки дитина досконало чує, бачить, відчуває навколишнє середовище. До причин, що викликають мовленнєві порушення можна виділити порушення, пов'язані з переробкою сенсорної інформації. Тому одним із засобів корекції порушень мовленнєвого розвитку в дітей дошкільного віку може бути метод сенсорної інтеграції.

Метод сенсорної інтеграції в роботі вчителя-логопеда передбачає стимуляцію роботи всіх органів відчуттів, спрямований на активізацію пізнання всіх сторін мовлення, корекцію поведінки через сенсорику. Сенсорна інтеграція орієнтована на роботу з базовими сенсорними системами: вестибулярною, тактильною, перцептивною з додатковим включенням слуху, зору і нюху, смаку. Це основа для роботи сенсорних систем нашого організму.

Сенсорна інтеграція – це обробка відчуттів, які надходять від органів чуття, їх структурування і впорядкування одержуваної таким чином інформації для подальшої адекватної відповіді. Тобто, все, що ми отримуємо від органів чуттів, надходить в мозок, обробляється там, і надходить нам у вигляді деякого знання про предмет або явище. Що це, якими властивостями воно володіє і наскільки небезпечно для організму або навпаки корисно. Сприйняття інформації, яка одночасно поступає з декількох чуттєвих каналів, і об'єднання цієї інформації в єдине ціле отримало назву сенсорної інтеграції.

Багато проблем навчання та поведінки дітей з множинними порушеннями розвитку є результатом спотворення процесу сприйняття сенсорної інформації. Для них характерна нездатність інтегрувати сенсорну інформацію, що надходить від різних органів відчуттів, для того щоб отримати точну картину реального оточення.

Тому зараз набуває популярності теорія «сенсорної інтеграції», розроблена західним психологом, фахівцем з дитячого розвитку А. Джин Айрес. Дана теорія заснована на системному підході до функціонування мозку і допомагає зрозуміти зв'язок процесів обробки сенсорної інформації з поведінкою і навчанням дитини. За даними А. Джин Айрес у понад 70% дітей, що мають відхилення в розвитку мовлення, руховій та емоційній сферах, проблеми з навчанням, поведінкою та спілкуванням, діагностується порушення роботи сенсорних систем.

Важливим моментом є те, що сенсорну інтеграцію варто розглядати як складову комплексного підходу, а не «самодостатнім» методом. Потрібно особливо зупинитися на тому, що спочатку йде відчуття, потім сприйняття і тільки потім – дія: «Не можна робити те, що не відчув» (А. Джин Айрес). А розвиток інтелекту визначає моторний розвиток людини в перші роки життя. Процес сенсорної інтеграції починається з перших днів внутрішньоутробного життя і найбільш інтенсивно протікає до кінця дошкільного віку. У перші сім років життя всі діти розвиваються в певній послідовності. Відрізнятися може темп даного розвитку. Даний вік грає ключову роль для сенсорної інтеграції. У цей період мозок найбільш чутливий до сприйняття різних відчуттів і їх обробці. Внутрішній імпульс спонукає дітей бути дуже активними і набувати різних навичок.

У нашому дошкільному закладі виховуються діти з особливими освітніми потребами. У даної категорії дітей відзначається недостатність процесу переробки сенсорної інформації, часто діти не можуть цілісно сприйняти навколишні об'єкти, вони сприймають їх фрагментарно, виділяючи лише окремі ознаки. Все це ускладнює процес корекції та соціалізації.

Сенсорна інтеграція та її значення для функціонування та розвитку мовлення дитини

Впровадження елементів сенсорної інтеграції в логопедичну роботу пов'язано, перш за все, з тим, що в останні роки значно зросла кількість дітей зі складними порушеннями, які мають свої специфічні особливості – високу чутливість, слабкість нервової системи і високу емоційну лабільність, низький рівень уваги і пам'яті і, як наслідок, низький рівень розвитку мовлення.

Як правило, традиційна організація корекційно-розвиткової роботи в закладах дошкільної освіти зводиться до проведення фронтальних, підгрупових та індивідуальних занять, відпрацювання отриманих знань і умінь з вихователями, закріплення їх батьками.

Проте, така діяльність часто не викликає інтересу в дошкільнят, оскільки робота з подолання порушень мовлення передбачає щоденну і кропітку працю, вимагає посидючості та підпорядкування вимогам дорослого. Результати будуть значно вище, якщо робота збуджується внутрішніми мотивами і викликана пізнавальним інтересом дитини. А логопедичні ігри з використанням елементів сенсорного розвитку допомагають зробити завдання для дітей цікавими, емоційно-забарвленими, розвиваючими і пізнавальними.

Вчитель-логопед займається не сенсорною інтеграцією, а логопедією через сенсорну інтеграцію, і вирішує в першу чергу, свої, мовленнєві завдання. Ми, вчителі-логопеди, звертаємо увагу на розвиток сенсорної системи у випадку, якщо дитина:

- не реагує на звернене мовлення, в тому числі якщо його називають по імені, але зважає на інші, навіть дуже тихі звуки;
- не прислуховується, не намагається зрозуміти сказане по губах, не вдається до міміки і жестів для вираження своїх думок;
- вживає перед окремими словами зайві звуки ([a], [i]), повторює перші склади або цілі слова на початку фрази, робить зупинки в середині слова або фрази, утруднюється перед початком мовлення;
- надмірно повільно або швидко говорить, «ковтаючи» закінчення;

- спотворює звуки (в мовленні з'являються звуки, не властиві рідній мові: міжзубні, «горлові» та інші варіанти).

Формування мовленнєвої діяльності у дітей проводиться за наступними напрямками:

- формування комунікативної і регулюючої функцій мовлення;
- розвиток розуміння мовлення;
- формування і розвиток активного і пасивного словника;
- формування артикуляційних навичок;
- розвиток дрібної моторики;
- розвиток фізіологічного та мовленнєвого дихання;
- робота над звуко-складовою структурою слів;
- формування і розвиток зв'язного мовлення від простої фрази до розгорнутого висловлювання.

Окрім основних напрямів корекційної роботи, проводиться робота з профілактики та подолання вторинних порушень:

- загальної, дрібної, артикуляційної і мимічної моторики, розвиток тактильного, зорового, слухового, смакового і нюхового сприйняття;
- розвиток вищих психічних функцій, корекція емоційно-вольової сфери;
- вдосконалення ігрової, предметно-практичної та трудової діяльності.

Сенсорний досвід, набутий при спеціально організованому навчанні, дозволяє не заучувати мовлення механічно, а сприяє її спонтанному формуванню.

У своїй практичній діяльності ми використовуємо елементи сенсорної інтеграції, які сприяють не лише постановці звуків, а й розвитку мовлення в цілому.

На заняттях використовуємо реальні предмети, діти бачать їх колір, розмір, форму, можуть торкнутися, понюхати і спробувати на смак, послухати їх звучання. У випадку, якщо не маємо можливості застосовувати в роботі реальні предмети, то для стимулювання зорового сприйняття можна

використовувати предметні картинки та іграшки-макети, наближені до реальності.

Основні принципи роботи:

- Мовлення дорослого повинно постійно змінюватись по гучності, тембру, висоті, що сприяє активізації реакції дитини.
- Методика передбачає великий асортимент посібників та ігрових матеріалів.
- Всі слова і граматичні форми, які підлягають закріпленню, особливо виділяються дорослим, багаторазово повторюються.
- Використовується поєднане обговорювання з поступовим переходом до відображеного, а потім самостійного промовляння дитиною слів, простих фраз і розгорнутих висловлювань.

Використання сенсорного матеріалу на логопедичних заняттях має ряд переваг, які роблять його використання максимально затребуваним:

- вчитель-логопед має можливість зацікавити дошкільнят, пробудити в них допитливість, завоювати їх довіру, і знайти такий кут зору, при якому навіть буденне стає дивовижним;

- різноманіття матеріалів дозволяє активізувати відчуття, сприйняття, зорово-рухову координацію;

- кожне заняття з використанням елементів сенсорної інтеграції викликає у дітей емоційний підйом, навіть малоактивні діти беруть активну участь в занятті.

Пізнання оточуючого світу починається з відчуття та з сприйняття. За допомогою відчуття пізнаються окремі ознаки, якості предметів, які безпосередньо впливають на органи чуття дітей. Більш складним пізнавальним процесом є сприйняття, що забезпечує відображення багатьох ознак предметів, з якими діти безпосередньо стикаються, діють. Чим багатше відчуття і сприйняття, тим ширше і багатогранніше будуть отримані дитиною знання про навколишній світ.

Ми вже говорили раніше, що головною складовою повноцінного розвитку дітей є розвиток сенсорної інтеграції. Методи сенсорної інтеграції

можуть і навіть повинні включатися як складові частини в заняття за будь-якими іншими методиками. Недооцінити значення стимуляції сенсорного сприйняття світу неможливо. Через розвиток сенсорики ми даємо дитині механізм пізнання світу.

Сенсорна інтеграція – процес, під час якого нервова система людини отримує інформацію від рецепторів всіх відчуттів (дотик, вестибулярний апарат, відчуття тіла або пропріоцепція, нюх, зір, слух, смак), потім організовує їх і інтерпретує так, щоб вони могли бути використані в цілеспрямованій діяльності. Іншими словами, це адаптаційна реакція, що служить для виконання певної дії, прийняття відповідного положення тіла, і т. п. Чим краще працює сенсорна система, тим більше достатньої інформації отримує мозок і видає більше адекватних відповідей.

При виникненні порушень обробки сенсорних сигналів з'являються дисфункції в моторному, пізнавальному розвитку, а також в поведінкових характеристиках дитини. Сенсорна інтеграція, необхідна для руху, говоріння, гри – це фундамент більш складної інтеграції, що супроводжує читання, письмо і адекватну поведінку.

Відомо, що успіх розумового розвитку тісно пов'язаний з сенсорною інтеграцією. В зв'язку з цим, одним з головних завдань вчителя-логопеда є підтримка інтересу дітей до навчання через сенсорні стимули. Необхідно організовувати інтерес дітей так, щоб їм захотілось щось зробити, здійснити свій творчий задум, щоб з'явилося бажання займатись творчими видами діяльності.

У дітей з особливими освітніми потребами, а особливо у дітей з порушенням аутичного спектру відзначається недостатність процесу переробки сенсорної інформації, часто діти не можуть цілісно сприйняти об'єкт спостереження, вони сприймають їх фрагментарно, виділяючи окремі, несуттєві ознаки. Все це ускладнює процес корекції і соціалізації. Одним з можливих шляхів рішення цієї проблеми є використання елементів сенсорної інтеграції в загальній системі корекційної роботи.

Метод сенсорної інтеграції в роботі вчителя-логопеда передбачає стимуляцію роботи органів чуття, спрямовану на активізацію пізнання, різносторонню корекцію поведінки через сенсорику. Збагаченню чуттєвого досвіду дітей, розвитку творчих здібностей та комунікативних навичок сприяє арт-терапія з використанням прийомів сенсорної інтеграції.

На даний час арт-терапія все більше інтегрується в систему корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, та базується на основних положеннях Л. Виготського про те, що мистецтво є основою психічного розвитку дитини, про складну структуру порушення та компенсаторні можливості людського організму. Таланти та можливості дітей з особливими освітніми потребами, звичайно, найбільше розкриваються під час творчої діяльності. Компенсаторний прояв прихованого творчого потенціалу здійснює значний терапевтичний ефект, зокрема завдяки феномену створення так званої «ситуації успіху» [6].

О. Вознесенська вважає, що використання технік та технологій арт-терапії в освіті має велике практичне значення: учасники здобувають цінний досвід позитивних змін, поступово відбувається поглиблене самопізнання, самосприйняття, гармонізація особистості, особистісне зростання, розвивається рефлексія й аналіз своєї поведінки, думок і почуттів, розширюються зв'язки з іншими людьми, через переживання спільних емоцій, завдяки подоланню труднощів, людина очищується та стає більш терплячою та спокійною, допомагає розвинути здатність до ефективного спілкування, навчається сприймати себе та інших [2]. Арт-терапія сьогодні це вже не пошук, а активний інструмент [6].

Основний обсяг інформації на заняттях образотворчого мистецтва візуальний. Взагалі дитина отримує більшість інформації про навколишній світ завдяки зору.

Зорове сприйняття – це складна робота, в процесі якої здійснюється аналіз великої кількості подразників, що впливають на око. Чим досконаліше зорове сприйняття, тим різноманітніше відчуття по силі і якості, а значить більш повним, точним і диференційованим відображується оточуючий світ.

Порушення зорового сприйняття викликають труднощі в розрізненні предметів (розмір, співвідношення частин цілого, визначення дзеркальних або близьких за конфігурацією елементів та ін.). Недостатній розвиток зорового сприйняття обумовлює відставання і в просторовому орієнтуванні.

Ігрові вправи на розвиток зорового сприйняття тренують спостережливість, увагу, пам'ять, формують уяву про форму, колір, розмір, просторове розташування предметів, збагачує словниковий запас. Практичні вправи з сенсорним матеріалом (кольорові фарби різної фактури, крейда, пластилін, солоне тісто, насіння, інший природний матеріал) допомагають зацікавити дітей (особливо дітей з РАС), відволікти від труднощів, страхів невдачі, розслабити, забезпечити найбільш успішне виконання завдання, розвивають психічні та мовленнєві процеси. Арт-терапевтична методика монотипія впливає на емоційну сферу, формує внутрішні відчуття. В роботі з природним матеріалом розвиваються сенсорні відчуття, мілка моторика, діти навчаються відчувати світ через тактильний контакт водночас створюючи його візуальний образ. З допомогою тактильно-рухового сприйняття розвиваються уявлення про форму, розмір, розташування в просторі, якість використаних матеріалів. Органом дотику слугує рука. Від синхронних рухів пальців рук, точності, цілеспрямованості і послідовності рухів залежить повнота і правильність образу предмету сприйняття. Саме такі види «ручної» роботи використовуються в практичній діяльності:

- робота з пластиліном (декорування, «малювання», ліплення);
- малювання ватними паличками «крапковий малюнок»;
- техніка «монотипія»;
- техніка «набризк»;
- аплікація крупами та різними природними матеріалами.

Крім того, практична діяльність викликає позитивні емоції у дітей, допомагає знизити розумову втому. Гармонійність поєднання різноманітних форм, розмірів, фактури, кольорової гами, природних якостей матеріалів не тільки дозволяє дітям засвоїти нові відчуття, а й створює особливий емоційний

настрій. Використання в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, РАС сенсорного матеріалу має ряд переваг:

- педагог має можливість зацікавити дітей, пробудити в них допитливість, здобути їх довіру, знайти саме той кут зору, при якому щоденна одноманітність стає яскравим та дивовижним світом;

- різноманіття матеріалів дозволяє активізувати відчуття, сприйняття, зорово-рухову координацію;

- заняття з використанням елементів сенсорної інтеграції викликає у дітей емоційне піднесення, малоактивні діти з РАС приймають активну участь в такому виді діяльності.

- використання прийомів сенсорної інтеграції допомагають розкрити резервні можливості кожної дитини, є дієвим засобом профілактики вторинних порушень.

Таким чином прийоми сенсорної інтеграції в корекційній роботі вчителя-логопеда сприяють задоволенню потреби дитини в пізнанні себе, а також оточуючого світу, розвитку свідомості і самосвідомості, забезпечують розвиток моторних, мовленнєвих, комунікативних, пізнавальних, сенсорних умінь і позитивно впливають на загальний розвиток дитини в цілому.

Практичні аспекти використання кінезіології як один з напрямів сенсорної інтеграції в подоланні проблем недорозвитку мовлення у дошкільників

Перебуваючи на межі педагогіки, психології та медицини, логопедія використовує у своїй практиці нетрадиційні для неї методи і прийоми суміжних наук, що допомагають оптимізувати, роботу вчителя-логопеда.

Ми вже говорили про те, що рух займає одне з провідних місць в розвитку мовлення дітей і є основою пропріцептивного сприйняття. Тому в практиці нашої роботи ми використовуємо елементи кінезіології, адже кінезіологія – це наука про розвиток головного мозку через рух.

Василь Олександрович Сухомлинський вважав, що рух пальців призводить до порушення мовленнєвих центрів головного мозку і посилення погоджень діяльності мовленнєвих зон. Розвиток інтелекту безпосередньо залежить від сформованості півкуль головного мозку та їхньої взаємодії. Зважаючи на це, дуже важливо застосовувати на практиці технологію, що зробить доступною тренування «мозку» у дітей дошкільного віку.

Загальновідомо, що будь-які дії рук або ніг спочатку імпульсами проходять через мозок. Саме такий зв'язок головного мозку і дій узяли за основу засновники цієї науки. Вони стверджують, що обидві півкулі головного мозку можуть ефективно розвиватися через спеціальні дії – кінезіологічні вправи.

Це своєрідна «гімнастика мозку». З її допомогою процес навчання і виконання будь-якого виду діяльності стає ефективнішим. Завдяки «гімнастиці мозку» організм координує роботу правої та лівої півкуль, розвиває взаємодію тіла й інтелекту. Півкулі мозку людини відповідають за певні функції.

Права півкуля головного мозку – гуманітарна, образна, творча – відповідає за тіло, координацію рухів, просторове і кінестетичне сприйняття.

Ліва півкуля головного мозку – математична, знакова, мовленнєва, логічна, аналітична – відповідає за сприйняття слухової інформації, постановку мети і побудову програм. Для того щоб творчо осмислити будь-яку проблему, необхідні обидві півкулі та взаємодія й синхронізація між ними. Кожна з них є не дзеркальним відображенням іншої, а необхідним доповненням.

За Н. Павловою, нейростимуляція мовленнєвих зон – цілеспрямований вплив високочастотними та низькочастотними імпульсами на певну ділянку мозку з метою відновлення втрачених зв'язків між артикуляційним, голосовим, дихальним апаратами і центральною нервовою системою та підвищення мовленнєвої активності.

Кожна з вправ нейрогімнастики сприяє збудженню певної ділянки мозку і вмикає механізм об'єднання думки і рухи. В результаті цього новий навчальний матеріал сприймається більш цілісно і природно, як би розумом і

тілом, і тому краще запам'ятовується. Крім цього вправи для мозку також сприяють розвитку координації рухів і психофізичних функцій.

Під впливом кінезіологічних тренувань в організмі відбуваються позитивні структурні зміни. Сила, рівновага, рухливість, пластичність нервових процесів здійснюється на більш високому рівні. Удосконалюється регулююча і координуюча роль нервової системи. Гімнастика мозку дозволяє виявити приховані здібності дитини і розширити межі можливостей діяльності її мозку. Нейрогімнастика – це універсальна система вправ, вона ефективна і для дітей і для дорослих в будь-якому віці. Але особливо актуальне застосування кінезіологічних вправ у дітей з проблемами в розвитку.

Відомий логопед і вчений Михайло Хватцев писав так: «Артикуляційні вправи не тільки покращують рухову функцію тих систем мозку, котрі відстають, але й задіюють у роботу інші мозкові системи, що розміщені поруч». Так, розвиток дрібної та артикуляційної моторики – це не просто ігри й забави, а потужний інструмент для розвитку розумової активності дітей.

Основна мета кінезіології – розвиток міжпівкульної взаємодії та синхронізація роботи півкуль головного мозку, що сприяє активізації розумової діяльності.

Завдання кінезіології:

- розвиток міжпівкульної взаємодії;
- синхронізація роботи півкуль;
- розвиток дрібної моторики;
- розвиток здібностей;
- розвиток пам'яті, уваги, мислення;
- розвиток мовлення.

Вправи допомагають уникнути стресових ситуацій, поліпшити роботу мозку і всього тіла, а також сприяють гармонійному розвитку особистості та самореалізації у творчому плані.

Розтягування, дихальні вправи, окорухові вправи, вправи для розвитку дрібної моторики, масаж, вправи на релаксацію поліпшують розумову діяльність, синхронізують роботу півкуль, сприяють запам'ятовуванню,

підвищують стійкість уваги, допомагають відновленню мовленнєвих функцій, полегшують процеси читання і письма. Новий навчальний матеріал сприймається більш цілісно і природно, нібито розумом і тілом, а тому краще запам'ятовується.

Як проводити вправи?

Вправи проводимо у будь-які режимні моменти як динамічні паузи та як частину заняття. Час проведення – 3-5 хвилин. Діти мають точно виконувати рухи і прийоми у доброзичливій обстановці, стоячи або сидячи за столом.

Для поступового ускладнення вправ використовуємо:

- прискорення темпу виконання;
- виконання з легко прикушеним язиком і заплющеними очима;
- долучення рухів очей і мовлення до рухів рук;
- долучення дихальних вправ і методу візуалізації.

Необхідно звернути увагу ще на кілька важливих моментів у проведенні кінезіологічних вправ:

- під час занять проводити такі вправи можна тільки в тому випадку, якщо йде стандартне навчання. Творчу діяльність переривати кінезіологічними вправами недоцільно;
- якщо ж діти мають інтенсивне розумове навантаження, то комплекс вправ краще проводити перед заняттям;
- кінезіологічні вправи дають як негайний, так і кумулятивний, тобто накопичувальний ефект;
- під впливом кінезіологічних тренувань в організмі відбуваються позитивні структурні зміни. У разі більш інтенсивного навантаження – значні зміни.

У своїй корекційно-розвитковій роботі з дітьми використовуємо такі кінезіологічні вправи. Приклади вправ, які ми використовуємо: (додаток 2)

- «Ліхтарики-зірочки»
- «Кільця»
- «Кулак-ребро-долоня»
- «Лезгинка»

- «Вухо-ніс»
- «Велосипед»
- «Поплескали-погладили»
- «Дзеркальне малювання»

Однією з форм кінезіології є логопедична ритміка як засіб впливу в комплексі методик навчання, виховання та лікування, що дозволяє прискорити процес усунення мовленнєвого порушення і сприяє соціалізації. Головне завдання логоритміки – це виховання й розвиток почуття ритму через рухи шляхом розвитку слухової уваги та поліпшення мовлення шляхом виховання ритму мовлення. В основі занять з логоритміки лежить сприймання та відтворення структур ритму різної модальності (наочних, рухових, звукових, графічних). Формування уявлень про музичний, руховий, мовний, зображувальний ритм здійснюється в нерозривному поєднанні. У кожне заняття включаємо: пальчикову гімнастику, пальчикові ігри, рухливі ігри, пісні, вірші, які супроводжуються рухами, рухові вправи, нескладні танці, елементарне музикування на шумових інструментах, дидактичні ігри, які сприяють розвитку почуття ритму (викладання моделей, схем, малювання елементів, які повторюються тощо).

Використовуючи кінезіологічні ігри та вправи, ми готуємо органи артикуляційного апарату та слуху дитини до сприймання і правильної вимови звуків, для початку гри, для розвитку мовленнєвого дихання й ритмічного мовлення, промовляючи їх разом з ритмічним плесканням у долоні, для формування правильної звуковимови, автоматизації та диференціації різних звуків.

Ще однією формою кінезіології вважають біоенергопластику – це поєднання рухів артикуляційного апарату з рухами кисті руки. Рухи тіла, спільні рухи руки й артикуляційного апарату, якщо вони пластичні, розкуті і вільні, допомагають активізувати природний розподіл біоенергії в організмі. Це позитивно впливає на активізацію інтелектуальної діяльності дітей, розвиває координацію рухів і дрібну моторику.

Вплив рухових навичок на розвиток мовлення дітей

Проблемою сьогодення можна назвати низьку рухову активність дітей і, як наслідок, знижується потреба у спілкуванні. Все менше дітей гуляють на вулиці, катаються на велосипедах, лижах, санчатах, бігають, стрибають.

Мозок потрібно розвивати і годувати. Всі наші думки, дії, рішення складних завдань і глибокі роздуми залишають слід у нашому мозку. «Ніщо не може замінити того, що діти отримують від власного, вільного і незалежного мислення, коли вони досліджують фізичний світ і стикаються з чимось новим», стверджує британський професор психології Таня Бірон.

З 1970 року радіус активності дітей (простору навколо будинку, в якому діти вільно досліджують навколишній світ) скоротився на 90%! Світ стиснувся біля екрану смартфона. Діти забули і, що ще гірше, просто не знають, як це – бігати під дощем, пускати кораблики, лазити по деревах або просто розмовляти один з одним. Вони годинами сидять у смартфонах. А їм необхідно розвивати свої м'язи, знати про ризики, які приготував для них світ, і просто взаємодіяти зі своїми друзями.

«Дивно, як швидко сформувався зовсім новий тип середовища, де смак, нюх і дотик не стимулюються, де більшу частину часу ми сидимо біля екранів, а не гуляємо на свіжому повітрі і не проводимо час у розмовах віч-на-віч», - говорить Сьюзан Грінфілд.

Мозок формується, коли є зовнішні стимули і чим більше їх буде – тим краще для мозку. Тому дуже важливо, щоб діти досліджували світ фізично, але не віртуально. Це потрібно зростаючому мозку, як і тисячу років тому. Також дитині потрібен здоровий і повноцінний сон. Але сучасні діти не здатні вийти з Інтернету і відірватися від комп'ютерних ігор. Дитина не отримує необхідного їй досвіду, щоб розвинути досить важливі ділянки мозку, які відповідають за співпереживання, самоконтроль, прийняття рішень... А те, що не працює, відмирає. Тренування моторного планування передбачає комплексну роботу, що включає розвиток дрібної моторики, артикуляційні вправи і лікувальну фізкультуру. Тому нам, вчителям-логопедам, потрібно підібрати заняття таким

чином, щоб на їх здійснення були потрібні зусилля, концентрація і підвищена увага.

Моторне планування безпосередньо пов'язане з координацією і сенсорним досвідом, а його достатній розвиток позитивно позначається на когнітивних здібностях – мовленні, письмі, пам'яті і загальному інтелекті. Процес відтворення мовлення – це поєднання декількох факторів – мотивації до мовлення, послідовності артикуляційних рухів, струменю повітря і звичайно, слухового аналізу сказаного. Процес мовлення потребує моторного планування.

Дослідження показують, що більшість дітей, які мають мовленнєві чи психічні порушення, порушення аутичного спектру, порушення уваги чи поведінки, мають дефіцит моторного планування і це є основою усіх негараздів розвитку в тому числі і мовлення. Таким дітям моторне планування дається дуже складно. Тому, підготовчим етапом для засвоєння артикуляційної моторики, загальної та дрібної моторики є елементи фізкультури. Вона виховує моторне планування, яке поступово переходить на більш тонші рівні. При цьому важливий не набір рухів, а ритм виконання і зворотній зв'язок. Виконуючи з дитиною кроки, стрибки, присідання, біг під рахунок, ми допомагаємо їй засвоїти складний навик загальних рухів. Весь зміст моторного планування з'являється саме у спектрі нових завдань, ігор, дій. Якщо дитина швидко збирає свою пірамідку, тут вже немає моторного планування, ця дія перейшла в навичку. Тож, важливо, запастися арсеналом нових завдань чи іграшок, щоб після засвоєння одного, з'являлося нове і нове.

Іноді, труднощі моторного планування виглядають як порушення координації, незграбність. Такі порушення і розвиток мовлення – є частиною одного цілого. І такі порушення часто діагностуються у дітей з затримкою мовленнєвого, психічного розвитку, аутичного спектру, з порушенням поведінки та уваги.

Для розвитку рухового (тактильного, пропріоцептивного) відчуття ми досить часто використовуємо м'ячі.

Нормативи, що повинна вміти дитина:

- в 3 роки – котити м'ячі між однолітками або дорослими на відстань 2 м; прокочувати їх між предметами; кидати і ловити м'яч знизу двома руками одночасно при обов'язковому зоровому контролі;
- в 4 року – кидати і ловити м'яч двома руками знизу, від грудей, через голову з відстані 1.5- 2 м; потрапляти м'ячем з відстані 1.5-2 м в кошик;
- 5 років – метати м'яч у ціль однією рукою, відбивати м'яч від підлоги не менше 10 разів; кидати м'яч вгору, а після удару м'яча об землю вміти ловити м'яч руками (виконувати не менше 10 разів поспіль);
- 6 років – вільно відбивати м'яч від підлоги на місці і з просуванням; перекидати м'яч один одному та вміти ловити його стоячи, сидячи та різними способами; опанувати елементарними прийомами волейболу та баскетболу; метати м'яч у горизонтальні та вертикальні цілі (центр мішені на відстань 2 м) з відстані 3-4 м.

Ігри з м'ячем активізують мовлення дітей, сприяють позитивному емоційному налаштуванню на заняття, паралельно з мовленнєвими завданнями вирішуються і рухові проблеми, навички моторного планування, розвивається окомір (зорова орієнтація). Дитині потрібно не лише зловити м'яч, а й подумати над правильною вимовою звука, складу чи слова (додаток 1).

Вимова звуків – це складний руховий навик, тому для чіткої артикуляції потрібні сильні, пружні і рухливі органи мовлення.

Артикуляційна гімнастика необхідна дітям, які мають мовленнєві порушення, і корисна всім дітям, як з метою профілактики порушень, так і з метою розвитку. Артикуляційна гімнастика є необхідною складовою логопедичного впливу на дітей, що мають порушення мовленнєвого розвитку.

Артикуляційні вправи сприяють зміцненню м'язів мовленнєвого апарату, формують правильні, повноцінні рухи артикуляційних органів (язика, губ, нижньої щелепи і ін.), покращують дикцію.

Досить часто в своїй роботі ми зустрічаємо дітей, які мають слабкі м'язи язика, мають проблеми із жуванням, ковтанням.

Тому для таких дітей широко використовуємо сенсорно-тактильні ігри. Пропонуємо дитині пограти в крупі, пошукати в ній скарби. Сухі макарони різної форми і забарвлення теж підходять. Пластилін, кінетичний пісок, солоне тісто – список можливостей для ігор нескінченний. Ігри з піною для гоління, грязьові пиріжки, штучний сніг.

Долоні дуже чутливі до дотиків. І ця чутливість схожа з відчуттями в роті. Так що використовуйте долоньки щоб навчити дитину спокійно сприймати різні продукти і текстури в роті.

Також важливо відзначити, що іноді сенсорні порушення маскують моторні проблеми. Так що, якщо ви нормалізували чутливість в області рота, має сенс ще раз перевірити, чи є у дитини проблеми з загальною, дрібною моторикою.

Для розвитку повітряного струменя доречно проводити ігри з водяними мінібасейнами. Дітям пропонують дмухати на воду, утворюючи губами трубочку або використовуючи коктейльні трубочки; у басейні діти утворюють «хвилі», допомагають рухатися (пливти) корабликам, з'являться бульбашкам тощо. Для яскравості виконання зазначених вправ воду можна зафарбовувати в різні кольори.

На етапі автоматизації звуків дітям пропонуємо промовляти склади і слова зі звуком, який вивчається, та одночасно нанизувати намистинки на нитку, перекладати гудзики, шукати іграшки, заховані в контейнерах з крупою, будувати башточки із кубиків, викладати камінчики, чіпляти прищіпки. Усі ці засоби можна використовувати і під час формування складової структури слова і удосконалення фразового мовлення дітей.

На етапі диференціації проводимо такі ігри та вправи з елементами сенсорної інтеграції (додаток 1).

Ефективним та багатофункціональним засобом для використання в корекційно-розвитковій роботі є сухі басейни, наповнювачами яких можуть бути кришки різного кольору та розміру від пластикових пляшок, камінці для акваріуму, яйця від кіндер-сюрпризів, різні пластмасові декоративні елементи.

Як відомо, велика частина корекційної логопедичної роботи відводиться автоматизації поставленого звуку. При автоматизації та диференціації звуків у складах, коли ще немає можливості використовувати предметні і сюжетні картинки із заданим звуком, для залучення інтересу дітей ми застосовуємо в роботі кольорові сходи. Під час вправ діти практикуються в багаторазовому промовлянні складів.

Інструкції, які даються дитині:

- крокуй синіми сходами, промовляючи склад ...;
- побудуй сходи за даною схемою і крокуй з іграшкою по сходах, промовляючи склад ...;
- пострибай з мавпочкою по сходах за даною схемою, промовляючи склад ...;
- постукай молоточком по помаранчевих сходах, промовляючи склад ..., а по синіх, промовляючи склад ....

Паралельно з автоматизацією можна розвивати графічні навички дитини, використовуючи спеціальні картки.

Інструкції, які виконує дитина:

- знайди самі бліді кружечки, обводячи маркером ці кружечки, промов звук ... або склад ...;
- знайди слова, які починаються на звук ..., назви їх, обведи картинку, промовляючи це слово, порахуй картинку;
- назви предмет, поєднуючи розфарбовану картинку з не розфарбованою, і промов звук, з якого починається це слово;
- обведи картинку, вимовляючи звук, з якого починається це слово, а потім скажи слово.

Працюючи над автоматизацією можна використовувати всілякі посібники: доріжки, намистини, пояски, прищіпки і т.д. ...

Інструкції, що виконуються дитиною:

Рухаючись з машинкою (змійкою і т.д.) по доріжках, вимов звук ... довго, коротко і уривчасто;

- Рая повинна вибрати тільки ті картинку, в яких чується звук [P], назви

картинки, які вибрала Рая, визнач, де чується звук в слові, придумай речення;

- торкаючись до намистини, придумай і назви слово на даний звук;
- познач прищипкою картинку, яка розташована між картинками ... і ..., назви її, тепер назви всі картинки, які розташовані між картинками, позначеними прищипками.

З метою корекції недоліків мовлення у дітей ми також використовуємо у своїй роботі цікаві планшети.

Інструкції:

- назви картинки в лівому стовпчику зверху вниз, в правій колонці від низу до верху, з'єднай пари резинкою. Чому поєднав пару слон – носоріг?
- назви картинки, розташовані в середині. У якому слові чується звук [С] ([Ш]). З'єднай картинку, розташовані по краях з потрібною картинкою в середині.
- за маршрутною картою назви слова;
- назви слова в таблиці за названими координатами;
- відкривай картинку і назви їх відповідно до маршрутної карти;
- назви предмети з цим звуком, постав фішку напроти потрібного предмета, переверни картку і перевір;
- натискаючи на зелену (м'яку) подушечку, вимов склад ..., а на синю (тверду) промов склад ...;
- послухай складові ряди і виклади подушечки, промов складові ряди;
- послухай склади (слова) і, натискаючи на потрібну подушечку, назви склади (слова);
- метелик літає з квітки на квітку, а ти вимовляєш звук ... або склад ...;
- назви картинку і відповідай на питання «Де знайшов картинку?»;
- правою рукою захопи червоний шнурок і проведи зверху вниз, вимовляючи звук ..., коли дійдеш до вузлика назви слово з цим звуком;
- кожен шнурок позначений буквою, прищепи прищипку і промов склад ... (зворотний склад).

Для розвитку зв'язного мовлення і орієнтування в просторі використовуються решітки.

Інструкції, які даються дитині:

- покажи і назви картинки, розташовані близько – далеко – високо – низько – зліва – праворуч;
- склади розповідь про зображення, розташовані близько – далеко – високо;
- низько – зліва – праворуч; знайди пару близько – далеко і склади речення.

Щоб сприяти розвитку тактильної системи і тим самим розвивати мовлення пропонуємо дітям наступні завдання:

- Квасолеві ванни.
- Ліплення з різних матеріалів (тісто, пластилін, глина) (додаток 1).

1. Ігри з крупами.

Дитина перебирає перемішані горох і квасолі, а потім і більш дрібні крупи, пересипає їх з однієї посудини в іншу (за допомогою ложки), розтирає в руках, малює, викладає візерунки чи незвичайні предмети, пояснюючи, що вона хотіла передати цим малюванням (додаток 1).

2. Ігри з манною крупою.

На тацю насипаємо манку і пропонуємо дитині водити пальчиком чи паличкою, зображуючи букви, цифри, різні малюнки.

3. «Чарівне сито».

Висипаємо у ємність із однієї склянки рис, а з другої – манку. Все гарненько перемішуємо і пропонуємо дитині розділити крупи. Пояснюємо, що в цьому завданні їй допоможе сито.

4. «Готуємо обід».

Наливаємо в чашку воду. Готуємо сіль, цукор, будь-який сік, борошно, горох. Поекспериментуємо: що станеться з матеріалом у воді – що розтане, а що ні; що зафарбує воду, а що ні. За потреби можна допомогти дитині оволодіти маніпуляцією з ложкою (пересипання, помішування). Таким чином можемо приготувати обід чи ліки для ведмедика.

5. Мозаїка.

При складанні різноманітних ігор-мозаїк покращується дрібна моторика рук дитини, розвиваються кмітливість і творчі здібності. А також закріплюються назви кольорів, розвивається зорове сприйняття, почуття пропорції.

6. Шнурівки.

Вони чудово розвивають дрібну моторику рук, до того ж завдяки їм діти чудово оволодівають практичною навичкою шнурування взуття. Також можна «пришнурувати» один об'єкт до іншого (їжачок несе яблуко тощо).

7. Ігри з гудзиками та намистинками, бісером.

Нанизування на нитку намистинок чи бісеру і промовляння певного звуку, складу, слова, застібання гудзиків, перебирання пальцями намиста – прості й корисні вправи для розвитку дрібної моторики рук. Можна нашити на одну тканину гудзики різних розмірів, а на іншу – різні петельки. Дитина, застібаючи гудзики, тренуватиме пальчики, одночасно засвоюючи поняття «великий-маленький» і промовляти відповідно довгі, короткі слова.

Намистинки та бісер перемішати. Дитина повинна розкласти їх за кольором, розміром, формою в різні коробочки. Запропонувати брати намистинки двома пальчиками, або пінцетом (додаток 1).

8. Ігри з застібками (кнопки, шнурки, блискавки, липучки, крючки).

На цупку тканину нашити кнопки, блискавку та інші матеріали і потренуватись в їх використанні: зігріти мишку в рукавичці, надіти на ведмедика светр, а на мавпочку спідничку і т.д.

9. Пазли.

Яскраві картинки розвивають увагу, кмітливість, зір і дрібну моторику рук.

10. Катання долонькою олівців, кульок, горішків, та ін.

По столу чи іншій поверхні виконують дії, промовляючи чистомовку або вірш із звуком, який автоматизується. Таке заняття масажує долоні, покращує координацію рухів кисті та закріплює звуки в мовленні (додаток 1).

11. Ігри з прищіпками.

Розвивають дрібну моторику, просторову уяву, сприяють розвитку інтелекту і мислення, а також розвивають мовлення.

Завдання для дитини: прикріпити прищіпку до зайчика, у якого не вистачає вушок, до сонечка, у якого немає промінчиків, до квіточки – пелюстки, а до хмаринки – краплі дощу і т. д. З часом завдання можна ускладнювати – прикріпити прищіпки до натягнутого шнурка, повісити випрану іграшкову білизну, тощо.

12. Намотування ниток на катушку, клубок, ігри з кришечками.

Даємо дитині декілька різних за формою і розміром баночок, пляшечок. Поряд кладу кришечки. Дитина повинна підібрати кришечку до баночки (пляшки). Дитина тренуватиме пальчики, розвиватиме мислення і окомір.

Переваги використання сенсорних ігор:

1. Сенсорні ігри є привабливим видом діяльності для дитини, забезпечуючи емоційно-насичений фон логопедичних занять і подолання мовленнєвого негативізму.

2. Краще запам'ятовується тільки найбільш значуща для дитини частина тематичної лексики.

3. Сенсорний досвід, набутий при спеціально організованому навчанні, дозволяє не заучувати мову механічно, а сприяє її спонтанному формуванню.

4. На кожному занятті, виходячи з його теми і мети, стимулюється кілька видів сприйняття. Так, задіявши якомога більше сенсорних стимулів для сприйняття предмета, ми створюємо емоційну ситуацію для дитини, в якій вона краще і швидше запам'ятає цей предмет і його назву.

5. На заняттях використовуються реальні предмети, діти бачать їх колір, розмір, форму, можуть торкнутися, понюхати і спробувати на смак, послухати їх звучання, якщо ж ми не маємо можливості застосовувати в роботі реальні предмети, то для стимулювання зорового сприйняття використовуються предметні картинки та іграшки, наближені до реальності.

ВИСНОВОК

На заняттях з використанням елементів сенсорної інтеграції діти насолоджуються тим, що роблять, отримують задоволення від того, що вони чують, бачать, відчують, смакують, нюхають, мацають. Одночасно використання даної технології сприяє формуванню уявлень про предмети і явища навколишнього середовища. Усе це позитивно впливає на їх розвиток в цілому. Цілком очевидно, що використання сенсорного матеріалу в корекційно-розвитковій роботі з подолання порушень мовленнєвого розвитку в дітей дошкільного віку має ряд переваг, що робить його використання максимально затребуваним.

Використання елементів сенсорної стимуляції в корекційній роботі дає позитивні результати. Метод сенсорної інтеграції задовольняє потребу кожної дитини в усвідомленні себе і навколишнього світу, забезпечує розвиток сенсорних, моторних, мовних пізнавальних можливостей у дітей з мовленнєвими порушеннями. Важливо, щоб при виконанні вправи було якомога менше примусу, вся робота будувалась на інтересах дитини і залежала від її емоційного стану.

Коротко узагальнивши все вищесказане, ми бачимо, що не можна розвинути мовлення, якщо не сформована база для її розвитку, якою і є сенсорна інтеграція.

Таким чином, логопедичні заняття із включенням елементів сенсорної інтеграції (різноманітних завдань, ігрових вправ, етюдів, ігор) є однією з важливих та ефективних форм корекційного впливу на дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Кожне заняття з використанням елементів сенсорної інтеграції викликає в дітей емоційний підйом, навіть малоактивні діти беруть активну участь у занятті, в них з'являється позитивна мотивація до мовленнєвої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антохіна Н. В. Використання методів сенсорної інтеграції в роботі з дітьми, що мають порушення зору в умовах ДНЗ / Н. В. Антохіна, Л. В. Ковальова // Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції – Лисичанськ : ФОП Пронькіна К. В. – 2016. – 198 с.
2. Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті / О. Вознесенська, Л. Мова. – К.: Шк.світ, 2007. – 120с.
3. Богущ А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. / А. М. Богущ. Навчально-методичний посібник. – К. : Видавничий Дім «Слово». – 2008.
4. Заплатинська А.Б. Технології «сенсорної інтеграції» в системі корекційної психолого-педагогічної роботи з особами із порушеннями психофізичного розвитку. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Львів, 31 серпня – 1 вересня 2012 р. Львів, 2012. С. 65–71.
5. Камінська О., Закревська А. Сенсорна інтеграція, або Як допомогти кожній дитині. Дошкільне виховання : наук.-метод. журнал для педагогів і батьків. 2017. № 11. С. 24–29 .
6. Ленів З.П. Арт-терапія в інклюзивній освіті // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Зб. наук. праць. Серія 19. Випуск 11. – К., 2008. – С. 98-100.
7. Сиротюк А. Л. Корекція розвитку інтелекту дошкільнят. — М. : ТЦ Сфера, 2001. — 48 с.
8. Скрипник Т. Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом / Т. Скрипник // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2016. – 4 (80) – с. 24-31.

9. Фаласеніді Т. М. Порушення сенсорної інтеграції у дітей з особливими потребами / Т. М. Фаласеніді, М. Я. Козак // Молодий вчений. – 2017. – №9 (49).
10. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник / М. К. Шеремет. –К. : ВД «Слово», 2014. –675 с

ДОДАТКИ

Додаток 1

Ігри та вправи з елементами сенсорної інтеграції в роботі вчителя-логопеда

Вправа «М'яч злови – відповідь назви»

Дитина ловить м'яч і називає слово-антонім, повторює склад, повторює слово, додає риму, називає відгадку до загадки, називає все, що може бути зеленим, синім, жовтим і т.д., придумує слова на заданий звук. Назвавши правильну відповідь, дитина має кинути м'яч вчителю-логопеду, або наступній дитині.

Гра «Кольорові промінці»

Мета: розвивати мовленнєве дихання, фонематичний слух, пам'ять, увагу, логічне мислення, дрібну моторику рук. Виховувати посидючість, вміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого. Закріпити знання про кольори та їх відтінки. Сприяти розвитку інтересу дітей виконання інструкцій.

Обладнання: папір, фарба, трубочка.

Правила та хід гри:

Педагог пропонує дітям намалювати плями синього та червоного (жовтого та зеленого, синього та зеленого) кольорів. Потім діти уважно слухають склади (слова), які називає педагог, і дмухають через трубочку на пляму синього кольору, утворюючи промінчик, якщо в складі (слові) є звук [с], а на пляму червоного кольору, якщо в складі (слові) є звук [ч]. Під час роботи з диференціації звуків [з] та [с] діти утворюють зелені та сині промінчики, [з] та [ж] – зелені та жовті.

Також можна запропонувати дітям розподілити по коробочках шишки та жолуді під час роботи з диференціації звуків [ж] та [ш], тверді та м'які предмети під час диференціації твердих та м'яких звуків.

Гра «Кольорові кульки»

Мета: познайомити дітей із ігровим матеріалом: панно, гумові м'ячики. Закріпити знання про кольори та їх відтінки. Вправляти в узгоджені іменника з прикметником. Розвивати дрібну моторику рук. Виховувати уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого.

Обладнання: ігрове панно, гумові м'ячики із шипами.

Правила та хід гри:

Перед грою вчитель-логопед загадує дітям загадку-вірш:

Хоч і їсть лише повітря –

Потовстішає за мить;

Як наїсться, то без вітру

До хмаринок долетить.

Після того, як діти відгадують загадку, вчитель-логопед розкладає ігрове панно, діти обстежують гумові м'ячики, знаходять доріжки за кольором. Кожна дитина прокочує гумовий м'ячик у напрямку до повітряної кульки такого ж кольору. Дитина прокочує м'ячик долонею правої руки від кінця нитки до повітряної кульки, у зворотному напрямку дитина котить його долонею лівої руки.

Варіанти гри:

М'ячик слід прокочувати пальчиками правої руки до повітряної кульки, у зворотному напрямку дитина котить його пальчиками лівої руки. Можна прокочувати м'яч окремо кожним пальцем. Як ускладнення, діти можуть промовляти слова вірша-загадки про кульку, або промовляти: «Я кочу зелений м'ячик до зеленої кульки».

Панно можна використовувати для закріплення навичок узгодження іменників з прикметниками. Дитина прокочує кульку по хвилястій лінії, називаючи предмети, які бувають такого ж кольору. Спочатку педагог накладає на кульки різноманітні предмети певного кольору, потім діти по пам'яті називають предмети. Наприклад: сонечко жовте; кульбабка жовта; лимон жовтий тощо.

Гра «Веселі мішечки»

Мета: розширити знання дітей про зернові злаки. Закріпити поняття «зернові злакові культури». Збагачувати та активізувати словник дітей словами, відповідно до теми «Зернові злакові культури». Розвивати дрібну моторику, мовлення дітей через компенсаторні можливості організму та через використання дотикового масажу тильної і зворотної сторони долонь, тим самим покращуючи кровообіг та обмінні процеси організму. Сприяти розвитку інтересу дітей до пізнання. Викликати у дітей радість і задоволення від гри.

Обладнання: 8 мішечків з тканини, які наповнені зерновими злаками (пшеницею, рисом, вівсом, кукурудзою, гречкою, пшоном, горохом, соняшниковим насінням); 8 квіточок із кольорової тканини, серединки яких заповнені злаками.

Правила та хід гри:

На початку гри діти на вибір беруть мішечок з наповненням у руки. Потім за допомогою пальчиків на дотик відгадують, що знаходиться в мішечку і називають відповідний злак.

Варіанти гри:

Варіант 1

Мішечками, на яких насипано злаки, робимо масаж, погладжуючи і розтираючи долоні верхньої та нижньої частини. Пальчики виконують роль «щупальців».

Варіант 2

Діти відгадують і називають злаки, які знаходяться в мішечку, а потім кладуть мішечки на квіточки із відповідним злаком.

Варіант 3

Діти відгадують, що знаходиться в мішечку. Розповідають, які страви з них готують і чим вони корисні для організму.

Гра «Дощик»

Мета: розширити знання дітей про явища природи. Закріпити поняття: «хмари», «грим», «дощ», «блискавка», «град», «гроза», «снігопад». Збагачувати та активізувати словник дітей словами, відповідно до теми «Явища природи». Вчити чітко вимовляти назву природного явища; добирати до іменників відповідні дієслова (дощ йде, грим гримить, блискавка блищить, хмари плывуть тощо). Розвивати зв'язне мовлення, навчаючи дітей складати розповіді про явища природи. Розвивати дрібну моторику рук. Виховувати спостережливість, самостійність.

Обладнання: ігрове панно, на яке можна кріпити на липкій стрічці неживі об'єкти природи, 5 дерев'яних або гумових м'ячиків.

Правила та хід гри:

На початку гри діти отримують м'ячки. Кожна дитина має прокотити м'ячик по панно до відповідного явища в природі, яке називає вчитель-логопед, знизу вверх пальцями лівої руки та повернути м'ячик зверху вниз по панно пальцями правої руки.

Варіанти гри:

Прокочуючи м'ячик, дитина чітко промовляє назву природного явища.

Прокочуючи м'ячик, дитина спочатку разом з вчителем-логопедом, а потім самостійно промовляє вірш про дане явище.

Панно можна використовувати для закріплення вміння дітей добирати до іменника-назви явища відповідне дієслово. Наприклад, прокочуючи м'ячик до блискавки, промовляє: «Блискавка блищить, випромінює».

Перед грою вчитель-логопед може запропонувати дітям обрати для себе будь-яке явище, яке розміщено на панно; згадати, що вони знають про це явище і, прокочуючи м'ячик, розповісти про нього.

Гра «Кольорові долоньки»

Мета: познайомити дітей із ігровим матеріалом: дошка, папір, миски з кольоровими фарбами. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу, логічне мислення, дрібну моторику рук. Виховувати посидючість, уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого. Закріпити знання про кольори та їх відтінки. Сприяти розвитку інтересу дітей виконання інструкцій. Викликати у дітей радість і задоволення від гри.

Обладнання: дошка, папір, миски з кольоровими фарбами.

Правила та хід гри:

Гру доцільно проводити на етапі диференціації звуків.

Вчитель-логопед пропонує дітям повторити кольори, уважно слухати склади (слова), які він промовляє, опустити долоньки в мисочки з зеленою та жовтою фарбами, та залишати на скляній дошці або на папері відбитки «зеленої долоньки», коли вони почують слова зі звуком [з], а «жовтої долоньки», коли почують слова зі звуком [ж].

Під час роботи з диференціації звуків [з] та [с] діти малюють зеленою та синьою фарбами, [с] та [ч] – синьою та червоною відповідно.

Гра «Зроби, як я»

Мета: розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу, логічне мислення, дрібну моторику рук. Виховувати посидючість, уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого. Закріпити знання про кольори та їх відтінки. Сприяти розвитку інтересу дітей виконання інструкцій.

Обладнання: планшетка із зображенням дитячих долонь і кольорових кружечків.

Правила та хід гри:

На планшетці намальовано дитячу долоньку, а навколо – кольорові кружечки. Вчитель-логопед просить дитину покласти руку на зображену долоньку і повторити за ним послідовність натиску на різні кольорові кнопки, при цьому відтворити певні склади: ША-ШО-ШУ-ШИ-ШІ-ШЕ або слова-назви відповідного кольору.

Гра «Балансуючі пінгвіни»

Мета: познайомити дітей із ігровим матеріалом: планшетка, «пінгвіни».

Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу, логічне мислення, дрібну моторику рук. Вчити дітей розрізняти ліво, право, великий, маленький. Закріплювати знання про кольори. Виховувати посидючість, дотримуватися інструкцій дорослого.

Обладнання: планшетка, «пінгвіни».

Правила та хід гри:

Під час гри дитина має поставити пінгвінів так, щоб була рівновага з лівого та правого боку планшетки. При цьому вчитель-логопед просить називати склади або слова з протилежними парами звуків. Наприклад: з лівого боку пінгвін каже слово СОВА, з правого – ШАПКА. Можна використати гру при вивченні складової будови слова. Наприклад: з лівого боку односкладове слово РАК, відповідно з правого боку – ЛАК, з лівого двоскладове слово КОЗА, а з правого – КОСА і т.д.

Гра «Лінієчки»

Мета: розвивати артикуляційну моторику, фонематичний слух, пам'ять, увагу, логічне мислення, дрібну моторику рук. Виховувати посидючість, уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого. Сприяти розвитку інтересу дітей виконання інструкцій.

Обладнання: лінійка з 2-х рядів.

Правила та хід гри:

Лінійка складається з 2-х рядів. Вчитель-логопед дає завдання дитині відкривати нижнє віконечко і називати слова на звук [с] (при вимові звука [с] язик опускаємо вниз), а при відкриванні верхнього віконечка – називаємо слово на звук [ш] (при вимові звука [ш] – язик піднімаємо у формі «чашечки» вгору). Можна почати із звуків, потім склади, пізніше – слова.

Ліплення з різних матеріалів (тісто, пластилін, глина).

Мета: розвивати творчі здібності, дрібну моторику: гнучкість і рухливість пальців, збагачувати словниковий запас, граматичну будову мовлення.

Обладнання: тісто, пластилін, глина, дошка для творчості.

Правила та хід гри:

Окрім очевидного творчого самовираження, дитина розвиває гнучкість і рухливість пальців, збагачується словник дітей. (Що ти ліпиш? (хвіст) Чий? (заячий) Лапу чию? (лисячу); геометричні фігури, кольори і т.д.

Сортування намистинок (бобів)

Мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, тактильні відчуття, координацію рухів; спостережливість, концентрацію уваги, мислення; вміння порівнювати предмети за формою, кольором, величиною.

Обладнання: нитки, мисочки з намистинками різного розміру й різного кольору, боби різної величини, коробочки, пінцети.

Правила та хід гри:

Гру можна ускладнити, змінюючи розміри намистин і ємності відсіків. Однак варто врахувати, що гра досить складна й потребує від дитини крайньої концентрації уваги та внутрішнього контролю. Якщо в дитини намистина падає на тацю, вона завжди сама зможе виправити помилку. Гра вимагає великої точності в рухах. За кожну вдалу дію варто заохочувати дитину, хвалити її.

Варіанти гри:

Вчитель-логопед показує, як можна за допомогою пінцета перекладати намистини і пропонує дітям власноруч заповнити відсіки намистинами. Коли ємність виявиться заповненою, намистини за допомогою пінцета перекладають назад.

Дітям педагог пропонує розкласти намистинки по коробочках за кольором, а боби за величиною.

Зробити намисто за зразком, а намистинки підібрати за формою і кольором.

«Квасолеві ванни»

Мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, тактильні відчуття, координацію рухів; спостережливість, концентрацію уваги, мислення; вміння порівнювати предмети за формою, кольором, величиною.

Обладнання: квасоля, горох, дрібні іграшки

Правила та хід гри:

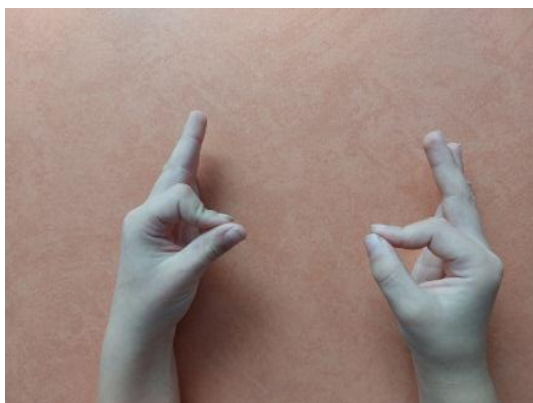
В миску чи коробку насипати квасолю або горох, кинути туди дрібні іграшки та все це перемішати. Дитина занурює руки у квасолю та витягує іграшки, називаючи їх. Іграшки потрібно підбирати відповідно до лексичної теми заняття. Така ванна сприяє розвитку координації рухів руки та збагачує словниковий запас дитини.

Кінезіологічні вправи для корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають порушення мовлення

«Кільця»

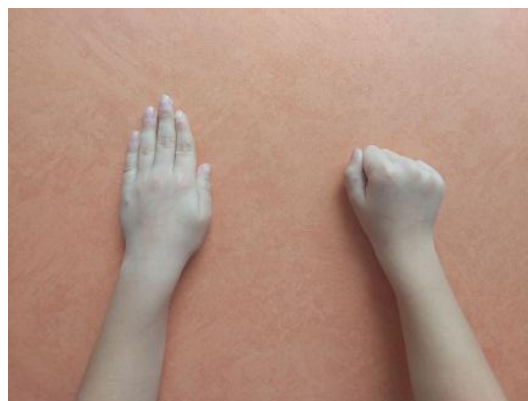
По черзі якомога швидше дитина перебирає пальці рук, з'єднуючи в кільце з великим пальцем послідовно вказівний, середній і т. ін. Вправу виконують у прямому (від вказівного пальця до мізинця) і в зворотному (від мізинця до вказівного пальця) порядку. Мовленнєвий матеріал:склади, слова, примовки з проблемними для вимови звуками.

У роботі зі старшими дітьми вправа «Кільця» може бути використана в ускладненому варіанті: ліва рука змикає вказівний і великий пальці, права – великий і мізинець. У такт рахунку ліва і права руки роблять одночасні різноспрямовані рухи: ліва рука змикає великий палець по черзі з середнім, безіменним і мізинцем, а права відповідно – з безіменним, середнім і вказівним.

«Ліхтарики-зірочки»

Руки витягнуті перед собою. Одна долоня стиснута в кулак, друга – пальці розчепірені. Ритмічна зміна позицій («зірочки запалилися і згасли»). При автоматизованому виконанні вправ, додаємо мовленнєвий матеріал: склади, близькі за артикуляцією (СА-ЗА, ША-ЖА), слова, протилежні зазначенням (ДЕНЬ-НІЧ)

«Кулак-ребро-долоня»

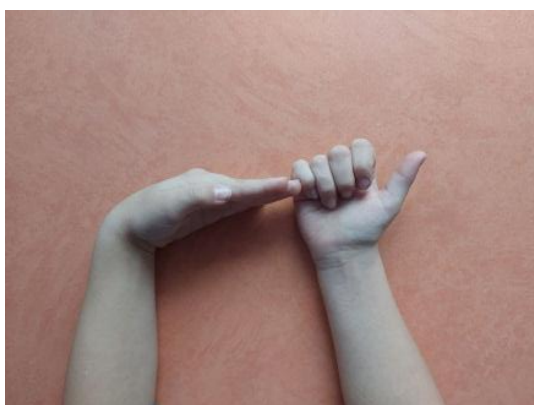
Послідовна зміна позицій на площині столу: долоня, стисла в кулак, долоня ребром на площині столу, розпрямлені долоні на площині столу. Мовленнєвий матеріал: Долонька вниз-на бочок-затискаємо в кулачок

«Лезгинка»

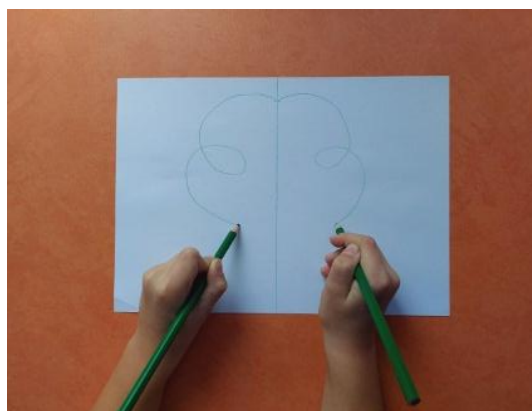
Ліву руку стискають у кулак, великий палець відставлений у сторону, кулак розвернутий пальцями до себе. Прямою долонею правої руки в горизонтальному положенні торкаються мізинця лівої. Після цього одночасно змінюють положення правої та лівої рук протягом 6-8 змін позицій. Необхідно прагнути швидкості зміни положень.

Мовленнєвий супровід: в ліву сторону промовляємо СА, в праву – ША (РА- ЛА,ПА- БА і т.д)

«Дзеркальне малювання»

Малювати на аркуші паперу одночасно обома руками дзеркально-симетричні малюнки, літери.

«Велосипед»

Вправу виконують у парах. Діти стають одне навпроти одного, торкаються долонями долонь партнера. Здійснюють рухи, аналогічні тим, що виконують ноги під час їзди на велосипеді. Одночасно можна промовляти будь-який вірш на атоматизацію звуків, задаючи ритм від повільного до швидкого.

«Поплескали-погладили»

Вправу виконують у парах. Одну долоню кладуть на плече партнера по грі, другу – йому на голову. Необхідно одночасно гладити партнера по голові та поплескувати по плечу. Спочатку можна відпрацювати рух рук на собі, одночасно однією рукою гладити себе по голові, а другою плескати по животу.

«Вуха-ніс»

Лівою рукою беруться за кінчик носа, а правою рукою – за протилежне вухо. Одночасно відпускають вухо і ніс, плескають у долоні, змінюють положення рук «з точністю до навпаки».

Корекційні заняття з розвитку мовлення дітей, пізнавальних процесів та формування лексико-граматичної сторони мовлення за допомогою елементів сенсорної інтеграції

Заняття 1

Тема: Дитячий садок.

Мета: збагачувати активний словник дітей на основі знань і уявлень про навколишнє середовище; закріплювати узагальнюючі слова. Розвивати тактильні, зорові відчуття. Сприяти створенню позитивного емоційного настрою у кожної дитини; формувати у дошкільників уміння звільнитися від напруження; вдосконалювати пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання.

Доброго ранку, очі! *(погладжувати повіки очей)*

Ви прокинулись? *(«дивитись в бінокль»)*

Доброго ранку, вушка! *(погладжувати вушка)*

Ви прокинулись? *(прикладати долоні до вух)*

Доброго ранку, ручки! *(погладжувати кисті рук)*

Ви прокинулись? *(плескати в долоні)*

Доброго ранку, ніжки! *(погладжувати ноги)*

Ви прокинулись? *(притупувати)*

Доброго ранку, сонце! *(руки розвести назустріч сонечку)*

Я прокинулась! *(голову закинути назад і посміхнутися)*

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.

3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує назвати професії працівників дитячого садка.

- Хто що робить? (Вихователь, кухар, медична сестра, психолог, вчитель-логопед, помічник вихователя).

Вправа на формування позитивної самооцінки «Я – в дитячому садку».

Вчитель-логопед роздає дітям вирізані картонні силуети дитини, на яких пропонує домалювати себе і розмістити у будиночку (дитячому садку).

- Чи подобається тобі в садочку? Чому?

Вправа на формування активного словникового запасу.

Розглядання малюнків із зображенням ігрової кімнати дитячого садка – розширення словникового запасу: «Поглянь на малюнки та скажи, що там зображено?»

Іменники: назви меблів, ігор, іграшок, посібників, назви професій працівників дитячого садка.

Дієслова: гратися, їсти, займатися, малювати, ліпити, різати, клеїти, спати, гуляти, рахувати, писати.

Прикметники: улюблений, іграшковий, м'який, скляний, дружна, весела, світла, чиста, пластмасова, залізний.

Вправа на розвиток моральних почуттів, зміцнення соціального здоров'я «Чарівні окуляри».

Вчитель-логопед: Діти, пригадайте казку «Снігова королева». У казці описується чарівне дзеркало, в якому все добре зменшувалося, а погане робилося більшим і помітнішим. Згадайте скільки лиха накоїли уламки цього дзеркала, що потрапили людям в очі. Але коли Кай і Герда виростили, вони зробили чарівні окуляри, в яких усе хороше в людині одразу ставало яскравішим за погане.

Хто хоче приміряти ці окуляри?

Потрібно уважно на всіх подивитися. Намагайтеся побачити якнайбільше хорошого в кожному. Вчитель-логопед першим одягає «окуляри». Діти діляться своїми враженнями.

Вправа на розвиток морфологічної системи словотворення.

Вчитель-логопед вправляє в утворенні дієслів із префіксом пере- для позначення подолання чогось. «Давай разом із тобою утворимо нові слова із слів бігти, стрибати, ступати тощо»: перебігти, перестрибнути, переступити.

Вправа на розвиток тактильних відчуттів «Знайди друга».

Вчитель-логопед ділить дітей на дві групи. Кожній дитині зав'язує очі та дає можливість походити приміщенням. Потім пропонує підійти та впізнати один одного. Це можна робити за допомогою рук, обстежуючи одяг, волосся, руки своїх друзів.

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед пропонує дітям під час складання речень застосовувати в мовленні прийменник.

У садочок ходять діти. На столі стоїть пірамідка. Перед дорогою росте кущ. Було цікаво на занятті.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Трава низенька-низенька,
Дерева високі-високі,
Вітер дерева колише, гойдає,
То вліво, то вправо нахиляє,
То вгору, то назад,
То вниз нагинає.
Птахи летять відлітають,
А діти тихенько за столи сідають.

Рухи виконують діти

Діти встали, відійшли від столу.
Роблять присідання.
Піднімають руки вгору.
Нахили вправо, вліво.
Потягуються вгору, назад.
Нахиляються вперед.
Махають руками.
Сідають за столи.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед пропонує дітям скласти з поданих слів речення, використовуючи картинки:

Пісочниця, діти, зібрались, піти.

Росте, густий, на, кущ, галявині.

Лялька, на, спати, ліжко, покласти.

Великий, із, зробити, кубики, замок.

На, грались, галявині, діти.

Вправа на розвиток товариських якостей «Портрет мого друга».

Вчитель-логопед пропонує намалювати: а) портрет свого найкращого друга олівцями або фарбами (на вибір);

б) ім'я свого друга (як вони його уявляють);

в) «Якби твій друг був іграшкою, то якою?»

ІІІ. Підсумок заняття. Домашні завдання (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 2

Тема: З бабусиного кошика.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань та уявлень про довкілля.

Учити перераховувати якості, властивості предметів, намагатись давати їм характеристику, формувати вміння найбільш точно застосовувати слова, що підходять до конкретної ситуації або опису. Розвивати тактильні, зорові, рухові відчуття. Сприяти формуванню доброзичливих, дружніх взаємин між дітьми; розвивати слухове та зорове сприймання, увагу, уяву, дрібну моторику рук.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання «Передай посмішку та добрий настрій».

Діти сідають у коло, беруть один одного за руки та передають посмішку сусідові справа. Потім повторюють у зворотному порядку.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення мети заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед разом з дітьми утворюють синонімічний ряд слів: білий (білосніжний, сніжно-білий, молочний, лілейний); голубий (блакитний, ясно-голубий, небесний, барвінковий, волошковий, лазуровий); ніжний (оксамитовий, бархатистий, шовковий).

Вправа на розвиток комунікативних навичок «Оповідання».

Вчитель-логопед роздає дітям різні фігурки. Всі уважно їх розглядають: зовнішній вигляд, розмір, колір тощо. Придумують про них розповідь, оповідання. Хто перший впорається із завданням, піднімає руку і розповідає свою історію.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед пропонує розглянути малюнки із зображенням овочів, фруктів та ягід. Розширення словникового запасу: «Поглянь на малюнки та скажи, що там зображено, яка форма, колір, запах»:

Іменники: цибуля, картопля, морква, буряк, пастернак, капуста, кизил, барбарис, ожина, кавун, яблуко, груша тощо.

Дієслова: дарувати, захищати, милуватися, оберігати, радувати, ростуть, збирати, зривати.

Прикметники: весняні, гарні, дивна, дивовижна, квіткове, літні, ніжні, осінні, пахучі, пишнobarвний, різнокольорові, тендітні.

Вправа на розвиток сприймання та мислення «Кухарі».

Вчитель-логопед: Перед вами дві каструлі. У першу складіть всі овочі для борщу, а в другу всі фрукти і ягоди для компоту. (Можна проводити у вигляді змагання двох команд).

Вправа на розвиток морфологічної системи словотворення.

Вчитель-логопед вправляє у правильному вживанні іменників множини. «Діти, подивіться на малюнки і закінчіть речення: У садку росли п'ять (яблуна, груша, слива). Я завжди даю мамі багато (капуста). На городі росте багато (помідори, огірки).

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Вчитель-логопед навчає утворювати дієприкметники теперішнього часу «Діти, подивіться на цей малюнок (напр. полуниця) і скажіть, яка вона?»: гарна, солодка, пахуча, червона.

Вправа на розвиток уваги, пам'яті «Що де росте?».

Вчитель-логопед пропонує дітям розглянути картинки дерев, кущів, овочів, фруктів, ягід: «Розкладіть овочі та фрукти на деревах або кущах, відповідно до того, що де росте».

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед під час складання речень вправляє та слідкує за правильним вживанням іменників у родовому відмінку множини: капустин, картоплин.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Трава низенька-низенька,
Дерева високі-високі,
Вітер дерева колише, гойдає,
То вліво, то вправо нахиляє,
То вгору, то назад,
То вниз нагинає.
Птахи летять відлітають,
А діти тихенько за столи сідають.

Рухи виконують діти

*Діти встали, відійшли від столу.
Роблять присідання.
Піднімають руки.
Нахили вправо, вліво.
Потягуються вгору, назад.
Нахиляються вперед.
Махають руками.
Сідають за столи.*

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед читає казку.

Калина

Жили собі дід та баба. І не було у них дітей. Пішли вони у ліс ягоди збирати. Дивиться баба, а в гущавині лісу маленький пагінець до неї людським голосом промовляє: «Я Калина. Посадіть мене біля своєї оселі». Виколав дід кущик і посадили вони його біля своєї оселі. Ранком дивиться баба: виріс червоний кущ вище вікна. Вона до нього, а під кущем — маленька, чепурна дівчинка. Зраділа баба, забрала дівчинку до себе і назвала її Калинкою.

Добре жилося Калинці у діда і баби. Вона була їм найкращою помічницею.

Діти відповідають на запитання вчителя-логопеда:

Куди пішли дід та баба у казці?

Що вони побачили у гущавині лісу?

Що вони зробили із пагінцем калини?

Що вранці побачила баба?

Кого баба знайшла під кущем калини?

Як назвали дівчинку дід та баба?

Розвиток дрібної моторики:

Вчитель-логопед:

Ми січем капусту, ми морквинку тремо,

Солимо капусту, в бочечку кладемо.

Тісно натискаєм, обруч набиваєм.

Покотили бочку в льох – як втомилися ми. Ох!

(Виконувати рухи відповідно до змісту вірша).

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 3

Тема: Дитячі забави.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля, формувати вміння найбільш точно застосовувати слова, що підходять до конкретної ситуації. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Створити умови, що забезпечують свободу самовираження кожного вихованця; формувати навички вербальної та невербальної комунікації; вдосконалювати пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання.

Добрий ранок, очі! (погладжувати повіки очей)

Ви прокинулись? («дивитися в бінокль»)

Добрий ранок, вушка! (погладжувати вушка)

Ви прокинулись? (прикладати долоні до вух)

Добрий ранок, ручки! (погладжувати кисті рук)

Ви прокинулись? (плескати в долоні)

Добрий ранок, ніжки! (погладжувати ноги)

Ви прокинулись? (притупувати)

Добрий ранок, сонце! (руки розвести назустріч сонечку)

Я прокинулась! (голову закинути назад і посміхнутися)

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:
Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує дітям підібрати антоніми до слів: весело, голосно, мокрий, високо, швидко.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед разом з дітьми розглядає малюнки і пропонує назвати, що там зображено.

Іменники: гра, дзига, дозвілля, забавка, іграшки, ігри, сопілка, цяцька.

Дієслова: бавитись, грати, розважатися, складати.

Прикметники: гарна, давня, нова, улюблена.

Прислівники: дружно, разом.

Вправа на розвиток вербального і невербального мовлення «Невербальний показ».

Вчитель-логопед показує гру на сопілці, діти повинні відгадати, що це таке, і пояснити, як вони здогадалися. Потім кожен зображує предмет або дію, які педагог їм пошепки називає на вухо (гра в піжмурки, гра з лялькою, гра з машинкою, гру в сніжки, конструювання, пальчиковий театр).

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Вчитель-логопед вправляє в творенні різних форм дієслів, стежить за правильним їх вживанням. Що робити? Гратися. Що робиш? Граюся. Що будеш робити? Гратимусь. Що робив? Грався. (Розважатися, складати.)

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Продовжувати вчити складати речення з єднальним сполучником також, правильно будувати прості поширені речення з однорідними членами, складносурядні речення з однорідними членами з єднальними сполучниками і (й), та (і), та й, також; ні...ні, не тільки (не лише), а й (але й); застосовувати в мовленні означальні прийменники без, з, в; об'єктні прийменники про, за, зі.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє логопед

З-за столів ми піднялись,
Всі добряче потяглись,
Гарно спинки всі прогнули
І про втому геть забули.
Пальці всі в замок закрили
Й стисли їх мерщій щосили.
А тепер присіли – раз!
Фізкультпауза у нас.
Піднялися й пострибали,
Мов листочки покружляли.
Сіли рівно – і до праці,
Хай не стомлюються пальці.

Руки виконують діти

Діти встають, виходять з-за столів.
Руки в сторони, встали на носочки.
Прогнули спинки.
Потрусили ручками.
Руки перед собою, пальці в замок.

Діти присідають.

Встають і стрибають.
Кружляють на місці.
Сідають за столи.
(Повторити 2-3 рази).

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення та уяви «Домалюй малюнок».

Вчитель-логопед: Художник почав малювати, але в нього зламався олівець, і він просить дітей допомогти йому закінчити роботу. Кожен із вас отримає малюнок. Уважно роздивіться його і подумайте, що ж хотів зобразити художник? Візьміть олівець і закінчіть цей малюнок.

Кожна дитина отримує малюнок, після виконання отримує наступний. За 5 хвилин діти повинні намалювати 2-3 малюнки та розповісти, що вони домалювали.

Розвиток дрібної моторики «Пташеня»

Вчитель-логопед:

Полетіла пташка-мати
Малюкам жуків шукати.
А малятка не літають –
Із гніздечка виглядають.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчилися?

Заняття 4

Тема: Дванадцять місяців (Пори року).

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень, про докiлля.

Розвивати активний словниковий запас, навички комунікації. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Сприяти формуванню доброзичливих, дружніх взаємин між дітьми; розвивати слухове та зорове сприйняття, увагу, уяву, дрібну моторику рук.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед: «Привітаємося!»

Діти стають у коло, тримаючи один одного за руки. По колу вітаються та передають посмішку: «Доброго дня... (називають на ім'я того, хто стоїть праворуч)».

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує дітям підібрати синонім: теплий, мокрий, холодний, вітряний.

Вправа-презентація «Пори року».

Вчитель-логопед показує презентацію «Пори року для малят». Спільно обговорюють:

- Які ознаки осені? Зими? Весни? Літа?
- Яка твоя улюблена пора року? Чому?

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед пропонує дітям роздивитися малюнки. Що на них зображено?

Іменники: віхола, завірюха, замет, кучугури, проліски, калюжі, дощ, парасолька, листя, пісочниця, море, полуниця, сонце.

Дієслова: намели, розчистити, славити, співати, капає, світить, хлюпає.

Прикметники: веселі, добрі, жартівливий, непролазний, непрохідний, новорічне, тепле, сонячне, сильний, легкий, золоте, жовте.

Прислівники: ліворуч, праворуч.

Вправа на розвиток уваги. Коректурна проба.

Вчитель-логопед роздає дітям бланки. Подивіться уважно на аркуш, перед вами багато малюнків, але серед них є однакові. Потрібно знайти сніжинку (*підкреслити*) та квітку (*взяти в кружечок*).

Вправа на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед вчить правильно вживати у реченнях та фразах займенники він, вона, воно, вони з прийменниками: у нього, у неї, про неї, про них, на нього, на них.

Фізкультхвилинка. Вправа «Земля».

Вчитель-логопед: Погляньте за вікно – земля відпочиває...

- Земля відпочиває. Покажіть, які ви втомлені. Лягаємо на килимок, відпочиваємо, очки заплющені. Це стан сну землі взимку. (Діти виконують завдання)

- Земля прокидається. Лежачи потягніться. Підніміть руки вгору, пограйтеся і підніміться на ноги. Потягніться ще... Це стан землі навесні. (Діти виконують рухи)

- Земля трудиться. Покажемо, як ми копаємо землю, пропалюємо бур'ян, поливаємо. Це стан праці, земля влітку. (Діти виконують відповідні рухи)

- Земля обдаровує. Давайте зберемо урожай (виноград, яблука, груші, гриби...). Назбирали повний кошик. Радіємо. Земля обдаровує всіх дарунками, а потім лягає, розслабляється – це осінній стан спокою та підготовки землі до сну.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед вправляє у вживанні присвійних прикметників, які утворюються від назв людей при складанні речень за серією сюжетних картинок: бабусин, батьків, дідусів, мамин, татів; Галин, Надин, Олесів, Славин.

Продовжує вчити дітей застосовувати прислівники: ліворуч, праворуч.

Розвиток дрібної моторики «Пальчики прокинулись».

Вчитель-логопед: Задрімав мізинчик трішки,

Безіменний – стриб у ліжко,

А середній там лежить,

Вказівний давно вже спить.

Вранці всі схопились в раз

В дитсадочок бігти час!

Виконання: По черзі згинати пальчики до долоньки, починаючи з мізинця. Потім великим пальцем торкатися всіх інших – «будити». Одночасно зі словом «враз» кулачок розтулити, широко розклавши пальці.

Підсумок заняття. (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 5

Тема: Дикі тварини.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати вживати узагальнюючі слова «дикі тварини», добирати визначення слів, розвивати бажання помічати нові слова в чужому мовленні. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Формувати у дітей навички самоконтролю та саморегуляції; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання.

Добрий ранок, очі! (погладжувати повіки очей)

Ви прокинулись? («дивиться в бінокль»)

Добрий ранок, вушка! (погладжувати вушка)

Ви прокинулись? (прикладати долоні до вух)

Добрий ранок, ручки! (погладжувати кисті рук)

Ви прокинулись? (плескати в долоні)

Добрий ранок, ніжки! (погладжувати ноги)

Ви прокинулись? (притупувати)

Добрий ранок, сонце! (руки розвести назустріч сонечку)

Я прокинулась! (голову закинути назад і посміхнутися)

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:
Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед разом з дітьми підбирає узагальнюючі слова: лев, мавпа, слон, тигр, (тварини, джунглі, дикі, живуть тощо.)

Вправа на розвиток слухового сприйняття та уваги «Будь уважним».

Вчитель-логопед дає команди з різними інтервалами:

- «зайчики» – діти стрибають;
- «зебра» – діти б'ють ногою об підлогу;
- «лелека» – стоять на одній нозі;
- «жабка» – стрибають навприсядки.

Діти, ходячи по колу, виконують команди відповідно до інструкції.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед пропонує дітям роздивитися малюнки. Що на них зображено?

Іменники: арена, бивні, грива, джунглі, жирафа, звіринець, лев, мавпа, савана, слон, тварини, тигр, хвіст, хижаки, хобот, цирк.

Дієслова: доглядати, живуть, полювати, приручати.

Прикметники: великий, дикі, довгошерстий, довгошия, дресирований, екзотичні, зубастий, людиноподібний, могутній, плямиста, смугасті.

Вправа на розвиток пам'яті «Що змінилося?»

Вчитель-логопед розкладає в ряд невеликі іграшки-тваринки. Діти запам'ятовують місце кожної. Потім, непомітно для дітей, вчитель-логопед міняє іграшки місцями і запитує: «Що змінилося?». Повторити декілька разів.

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед разом з дітьми утворює присвійні прикметники від деяких назв тварин та звертає увагу на синонімічні слова: мавпячий – мавпін, лев'ячий – левовий – левів, тигровий – тигрячий – тигрів.

Вчить утворювати складні прикметники: довга шия – довгошия, людиноподібна, довгошерста.

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Вчитель-логопед вправляє дітей у правильному вживанні важких граматичних форм – іменників у родовому відмінку множини: звірят, слоненят, тигренят; в утворенні зменшено-пестливих слів: маленький лев, величенький слон, зелененькі джунглі.

Учити утворювати від іменників-назв малят слова із пестливими суфіксами -атк(о), -ятк(о): звірятко, левенятко, лошатко, пташенятко.

Вправа на розвиток уваги та навичок саморегуляції.

Вчитель-логопед проводить графічний диктант «Вгадай – хто це?»

Дітям роздаються аркуші у клітинку. Під диктовку вчителя-логопеда по клітинках малюють малюнок слона.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Встали, діти, тільки – раз!

Фізкультпауза у нас.

Вітер віє: «шу-шу-шу,

Я берези колишу.

Хмари розганяю в небі,

Дощ несу вам по потребі.

Як стомлюся, то спинюсь.

Я нікого не боюсь».

Сіли й ми за столи, діти,

Будем далі тему вчити.

Рухи виконують діти

Діти встають, виходять з-за столів.

Руки на пояс.

Нахили вліво, вправо.

Руки вгору і нахили вліво, вправо.

Розвести руками.

Руки перед собою, нахилитися вперед.

Вихідне положення.

Повороти голови.

Сісти за столи

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед кидає м'яч дітям. Хто спіймав м'яч, той називає назву тварини та складає з нею речення.

Розвиток дрібної моторики.

Вчитель-логопед:

«Слон».

Дуже товсті ноги маю,
ледве їх переставляю,
сам високий я на зріст,
замість рота в мене хвіст.

Виконання: Поставити вертикально пальчики на площину, виставити середній палець вперед (обома руками).

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 6

Тема: У саду і у діброві чуємо пташину мову.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати вчити вживати узагальнююче слово «птахи». Добирати визначення слів, розвивати бажання помічати нові слова в чужому мовленні. Вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, увагу, уяву; сприяти свободі самовираження через вільну зображувальну діяльність. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху.

Обладнання: наочність для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання «Привітаємося!».

Діти стають у коло, тримаючи один одного за руки. По колу вітаються та передають посмішку: «Доброго дня... (називають на ім'я того, хто стоїть праворуч)».

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед навчає дітей підбирати узагальнюючі слова в залежності від ситуації: ворона, голуб, ластівка – великі птахи, горобець – маленький; ворона, голуб, ластівка – маленькі птахи, журавель – великий.

Вправа на розвиток уваги «Птах чи мураха?».

Вчитель-логопед промовляє назви птахів і комах. Коли діти чувають назву птаха, то махають руками – «летять», а коли назву комахи – опускають руки вниз, присідають.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?».

Іменники: ворона, голуб, горобець, грак, жайворонок, журавель, ластівка, птахи, синичка, снігур, соловей, шпак.

Дієслова: гніздитися, годувати, дзьобати, каркати, кружляти, літати, настовбурчуватися, співати, стрибати, тьохкати, цвірінкати.

Прикметники: голосний, дзьобатий, довгоногий, заливистий, заливчастий, зимуючі, маленький, перелітні, сіренький, швидкий.

Прислівники: поблизу.

Вправа на розвиток уяви та креативності «Що буде, якщо...?».

Вчитель-логопед зачитує свою версію відповіді, після чого кожна дитина каже свій варіант. «Що буде, якщо:

- птахи почнуть розмовляти,
- якщо птахи зникнуть,
- птахи стануть розміром з слона.

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Учити утворювати іменники із здрібніло-пестливими суфіксами -яток-, -атк-, -ен-, -аш-: пташатко – пташенятко, журавлятко, гайворонятко, грачення, ластівонька.

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Учитись узгоджувати іменник із числівником: один, два, п'ять, багато (ворона, голуб, горобець, грак, жайворонок, журавель, ластівка, птахи, синичка, снігур, соловей, шпак).

Вправа «Я – прекрасний птах» (ліплення).

Вчитель-логопед пропонує дітям уявити себе прекрасним птахом та зліпити його з пластиліну.

- Чому саме ця пташка? Чим вона тобі подобається?

Розвиток дрібної моторики «Пташеня».

Вчитель-логопед:

Полетіла пташка-мати

Малюкам жуків шукати.

А малятка не літають –

Із гніздечка виглядають.

Виконання: лівою долонею обхвачуємо пальці правої руки і ними рухаємо. Вправу повторюють кілька разів.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед пропонує дітям описати пташку за схемою.

- Назва пташки, де мешкає, чим харчується;
- Розмір пташки, забарвлення;
- Форма дзьоба та хвоста.
- Яку роль відіграє в природі?

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 7

Тема: Одяг у маляток гарний, він і чистий, і охайний.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати вчити вживати узагальнюючі слова: одяг, зимовий, літній та ін. Учити переносити лексичні навички у зв'язне мовлення. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Формувати у дітей навички самоконтролю та саморегуляції; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: наочність для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання «Передай посмішку та добрий настрій».

Діти сідають у коло, беруть один одного за руки та передають посмішку сусідові справа. Потім повторюють у зворотному порядку.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: гудзик, діаманти, застібка, змійка, кишень, клоун, комір, корали, королева, корона, костюм, краватка, манжети, маска, одяг, оздоблення, перли, петельки, пірат, пояс, прикраси, принцеса, смарагди, стрічки, вбрання.

Дієслова: носити, одягати, оздоблювати, прикрашати.

Прикметники: вишита, картатий, маскарадний, морський, народний, національний, привабливий, снігова, старовинний, хутряний, шовковий.

Вправа на розвиток комунікативних навичок, позитивної самооцінки та креативності «Артист».

Вчитель-логопед пропонує дитині за бажанням уявити себе артистом на сцені та створити свій власний образ (одягнутися відповідно до образу героя). Виконати улюблену пісню або розповісти вірш. Глядачі аплодують. У ролі артиста має побувати кожна дитина.

Вправа на розвиток лексичної системності.

Вчитель-логопед проводить підбір узагальнюючих слів: штани, кофта, плаття, футболка (одяг).

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед вчить утворювати нові слова – різні частини мови – від іменників прикметники: шкіра – шкіряна, льон – лляна, шовк – шовкова.

Вправа на розвиток уваги та саморегуляції «Модельєр».

Вчитель-логопед пропонує дітям комплект з геометричних фігур і дає завдання відтворити зразки одягу за допомогою цих фігур.

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед продовжує вчити складати описові розповіді за схемою: колір, матеріал, для кого одяг, дії з одягом.

Фізкультхвилинка «Сукня».

Вчитель-логопед:

Гарна сукня у Христинки,

А на сукні горошинки,

Ну а є ще дві кишеньки,

то нічого, що маленькі.

В ці кишеньки невеличкі

Йдуть долоньки – дві сестрички.

(Діти виконують рухи відповідно до змісту вірша).

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед вчить дітей складати розповідь за запропонованою темою:

- Шлях сорочки від поля до полиці шафи.
- Для чого потрібен одяг?
- Навіщо потрібні кишені?

Вправа на розвиток уяви, комунікативних навичок «Подарунок».

Вчитель-логопед пропонує дітям сісти колом. Кожному необхідно зробити незвичайний подарунок своєму сусідові, використовуючи слова, міміку і жести. Потім можна ускладнити завдання – не вербально зобразити подарунок, а «сусід» має здогадатися, що це.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 8

Тема: Дитинства кольоровий світ.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати формувати розуміння й вживання узагальнюючого поняття «кольори». Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Продовжувати точно, доречно підбирати потрібні слова залежно від ситуації. Вчити дітей долати емоційне напруження; формувати здатність визначати емоційний стан людини, розуміти і визначати свій внутрішній світ; розвивати творчі здібності, образне мислення.

Обладнання: наочність для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Привітання «Якого кольору мій настрій?»

Дітям вчитель-логопед пропонує зафарбувати воду у стакані кольором свого настрою. Пояснити свій вибір.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед разом з дітьми підбирає синоніми: голубий – блакитний – волошковий – небесний; зелений – смарагдовий – фісташковий; коричневий – горіховий – каштановий; червоний – багряний – малиновий – пурпурний.

Вправа «Кольори веселки».

Вчитель-логопед пропонує переглянути презентацію «Кольори веселки».

- Який колір вам найбільше подобається?
- Які світлі (темні) кольори ви знаєте?

- Назвіть кольори веселки.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: акварель, виставка, галерея, гуаш, зал, кольори, папір, пензель, фарби, художник.

Дієслова: відчувати, зображувати, малювати, переносити, тонувати, торкатися (пензлем), фарбувати.

Прикметники: виставковий, живописний, мальовничий; голубий – блакитний – волошковий – небесний; зелений – смарагдовий – фісташковий; коричневий – горіховий – каштановий; червоний – багряний – малиновий – пурпурний.

Граматична сторона мовлення:

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Вчитель-логопед вчить правильно вживати слова жіночого роду в орудному відмінку однини: гуаш – гуашшю, акварель – аквареллю, фарба – фарбою.

Вправляйтесь узгоджувати прикметники з іменниками: (блакитний) м'яч, небо, сукня; (зелений) трава, шорти, пальто; (коричневий) земля, фарба, стіл; (червоний) светр, захід, спідниця, книга.

Вправа на розвиток творчих здібностей та образного мислення «Плямка».

Вчитель-логопед пропонує дітям створити малюнок за допомогою техніки «монотипії», наносячи плямки на згині аркуша, пригладити, роблячи відбиток. Потім домалювати плямку самостійно.

- Що ви бачите на малюнку?
- Придумайте назву картині.
- Які емоції вона у вас викликає?

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Сонце з неба надсилає промінець,
промінець.

Все навколо зігріває: і мене, і мене.

Золотить у полі квітку, і гілки, і
гілки.

На щоках малює діткам крапочки,
крапочки.

Рухи виконують діти

*Діти ритмічно схрещують руки
над головою.*

*Плавно похитують піднятими
руками.*

*Роблять імітуючі рухи відповідно
змісту.*

Ритмічно потирають щоки і ніс.

Закріплення нового матеріалу:

Техніка «Пальцевий живопис».

Вчитель-логопед пропонує послухати казку і створити малюнок за допомогою фарби і пальчиків.

Казка «Як пальчики та фарби стали друзями» .

Якось працьовиті пальчики милувалися яскравими фарбами, такі фарби були красиві, що пальчики захотіли до них доторкнутися!

Раптом коробочка із фарбами відкрилася. Жовта фарба – посміхнулася,

Червона – голосно засміялася, Синя – була чомусь похмура, а Зелена – усіх заспокоїла. Доторкнулися пальчики до фарб, а вони гарні, шовкові, ласкаві. І пальчики почали малювати, а на папері з'явилася чарівна казка.

Люблять пальчики гарно малювати,

В баночки із фарбами весело пірнати:

Залишають після себе слід –

І стає навколо кольоровим світ!

Вчитель-логопед пропонує дітям намалювати квіти.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дитини: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 9

Тема: Кришталеві черевички (взуття).

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати формування розуміння вживання узагальнюючого поняття взуття. Учити точно й доречно добирати потрібні слова для опису властивостей і якостей. Розвивати комунікативні навички, сприяти соціальній адаптації дітей у колективі ровесників. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху; вдосконалювати пізнавальні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Діти стоять у колі. Вітаються по колу, називаючи ім'я свого сусіда та промовляючи побажання для нього. При цьому плескають двома руками об руки сусіда.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує самостійно добирати потрібні антоніми до заданих слів: взуття (старе – нове), черевички (сухі – мокрі).

Вправа на розвиток мислення «Що зайве?».

Вчитель-логопед пропонує ряд предметів, серед яких потрібно знайти зайвий. Пояснити чому він зайвий.

- Сарафан, плаття, черевички, спідниця.
- Кросівки, босоніжки, чоботи, шкарпетки.

- Шапка, валянки, берет, хустка.

- Туфлі, лижі, ковзани, ролики.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: босоніжки, взуття, каблук – підбор – підбори, кросівки, майстер, майстерня, підошва, туфлі, черевики, чоботи, швець, шнурівка.

Дієслова: берегти, взути, зав'язати, зашити, майструвати, мити, підбити, ремонтувати, розв'язати, роззути, чистити.

Прикметники: брудний, буденний, дірявий, національний, новий, охайний, повсякденний, робочий, святковий, старий, цілий, чистий.

Вправа на розвиток лексичної системності.

Розвиток асоціації, що виражають кінцевий результат дії: біжить — прибіг, спить — прокинувся, взувати — ..., зав'язувати — ..., зашивати, майструвати, мити, підбивати, ремонтувати, розв'язувати, роззувати, чистити.

Вправа на розвиток концентрації уваги. Коректурна проба.

Вчитель-логопед роздає дітям бланки. Пропонує уважно подивитись на аркуш та розглянути малюнки, серед яких є однакові. Потрібно знайти черевичок з квіткою (підкреслити) та черевичок з грибочком (взяти в кружечок).

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед вправляє в утворенні зменшено-пестливих слів: брудний – брудненький, новий – ..., старий – ..., чистий – ..., цілий – ... .

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Учити складати прийменникові відповіді-пояснення: на поличці, під поличкою, біля полички, у шафі.

Учити складати пояснювальні підрядні обставинні речення причини: Я взула чоботи. Оля взула чоботи через те, що пішов дощ. Я роззув взуття. Сашко роззувся тому, що пішов.

Розвиток дрібної моторики. Пальчикова гімнастика.

Вчитель-логопед:

Ми долоньки розітрем

І зігрієм пальчики.

Будем гратися руками,

Як маленькі зайчики.

Фізкультхвилинка «Один черевичок на двох».

Вчитель-логопед пропонує дітям розбитися на пари. Кожній парі зв'язується по одній нозі поясом – «один черевичок на двох». Діти повинні танцювати в парі під музику, повторюючи рухи за ведучим.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед навчає складати розповіді з власного досвіду на тему «Яке мені подобається взуття».

Вправа на закріплення формули мовленнєвого етикету.

Вчитель-логопед разом з дітьми повторює правила етикету за допомогою діалогів: «Не дратуйся», «Треба заспокоїтись» та поради «Я хочу дати тобі пораду».

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчилися?

Заняття 10

Тема: В гостях у бабусі Федори (посуд).

Мета: збагачувати словник дітей на основі уявлень про довкілля. Продовжувати формувати розуміння вживання узагальнюючого поняття «посуд». Розвивати вміння порівнювати предмети, співвідносити ціле й частину. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Формувати у дошкільників уміння звільнятися від напруження; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Добрий ранок, очі! (погладжувати повіки очей)

Ви прокинулись? («дивиться в бінокль»)

Добрий ранок, вушка! (погладжувати вушка)

Ви прокинулись? (прикладати долоні до вух)

Добрий ранок, ручки! (погладжувати кисті рук)

Ви прокинулись? (плескати в долоні)

Добрий ранок, ніжки! (погладжувати ноги)

Ви прокинулись? (притупувати)

Добрий ранок, сонце! (руки розвести назустріч сонечку)

Я прокинулась! (голову закинути назад і посміхнутися)

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує підібрати синоніми та антоніми: гарний, глибокий, дерев'яний, красивий, металевий, мілкий, новий, пластмасовий, скляний, чистий.

Вправа на розвиток мислення «Розрізні картинки».

Вчитель-логопед пропонує дітям зібрати картинки посуду (каструлі, ложки, миски, сковорідки, чашки, чайника, склянки тощо), які були попередньо розрізані на невеликі шматочки.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?».

Іменники: виделка, каструля, кухар, ложка, миска, ніж, посуд, сервіз, склянка, сковорода, супниця, тарілка, чайник, чашка.

Дієслова: варити, пекти, смажити.

Прикметники: гарний, глибокий, дерев'яний, електричний, емальований, кадова, красивий, металевий, мілкий, новий, пластмасовий, порцеляновий, скляний, столовий, тефлоновий, чайний, чистий.

Прислівники: добре, смачно, швидко.

Вправа на розвиток уваги та орієнтації у просторі «Гості за столом».

Вчитель-логопед вчить орієнтуватися у просторі: «На столі стоїть одна чашка. (Ігрове поле з 16 клітинок 4x4, малюнок чашки). Потрібно пригостити усіх гостей. Чашку потрібно рухати по клітинках за командою педагога: вправо, вліво, вгору, вниз».

Грамматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед вчить утворювати нові слова – прикметники: рожево-білий, чорно-синій, жовто-зелений.

Вчить утворювати прикметники зі словотвірним значенням «сильний вияв ознаки» із суфіксом -езн-: величезний, глибочезний, довжелезний, товстезний, широчезний.

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Вчитель-логопед закріплює правильне вживання іменників та числівників: (одна, дві, три, п'ять, багато) виделка, каструля, кухар, ложка, миска, ніж, посуд, сервіз, склянка, сковорода, супниця, тарілка, чайник, чашка.

Розвиток дрібної моторики «Черевички для Ганнусі».

Вчитель-логопед пропонує створити картину «Черевички для Ганнусі» з допомогою крупи (гречка, пшоно, горох тощо) та клею. Діти працюють за зразком, потім самостійно прикрашають малюнок.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Раз, два – всі присіли,
Потім вгору полетіли,
Три, чотири – нахилились,
Із струмочка дружно вмились.
П'ять, шість – всі веселі,
Крутимось на каруселі.
Сім, вісім – знов присіли,
Підвелись, затупотіли.
Дев'ять, десять – відпочили
Й на заняття знову сіли.

Рухи виконують діти

Діти виконують рухи відповідно до тексту

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед вчить дітей самостійно складати описову розповідь за змістом картини із вказівкою міста і часу дії; придумувати місце і час події, що передували зображуваному або сталися пізніше.

Вправа на розвиток емпатії, навичок культурного спілкування «Школа усмішок».

Вчитель-логопед проводить бесіду:

- Коли люди усміхаються?
- Які бувають усмішки? Спробуйте їх показати.

Діти намагаються посміхнутися стримано, хитро, щиро тощо. Отримують смайлики.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 11

Тема: Свята нашої родини.

Мета: продовжувати знайомити дітей із сімейними традиціями та звичаями українського народу. Збагачувати словник дітей на основі знань і уявлень про ці звичаї. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Формувати у дошкільників навички спілкування у системах «дитина-дитина» та «дитина-дорослий»; навчати дітей розуміти самих себе та інших людей, будувати стосунки з оточуючими, знаходити компроміси; розвивати чутливість до емоційного стану інших людей та вміння спілкуватись, тренуватись в розпізнанні емоцій.

Обладнання: Набір наочності для вправ, предметні картинки.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання «Передай посмішку та добрий настрій».

Діти сідають у коло, беруть один одного за руки та передають посмішку сусідові справа. Потім повторюють у зворотному порядку.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує дітям підібрати антоніми до слів: весела, добрий, радісний, слухняний, старенький, чемний.

Вправа на розвиток емпатії:

Вчитель-логопед пропонує поговорити про те, як можна поспівчувати та втішити близьких та друзів.

- Як вас жаліє мама?

- Що можна сказати людині, щоб вона заспокоїлася?

- Як вибудете поводитися, якщо у мами болить голова? Сестричка чи братик вдарилися? Кішка або собака захворіла?

Вправа на формування активного словникового запасу.

Активізувати і збагатити словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: гостинці, свято, ласощі, батьки, братик, сестричка, святковий стіл, гості, кульки, торт.

Дієслова: допомагати, дякувати, святкувати, дарувати, готувати, оберігати, чекати.

Прикметники: весела, дбайливий, добрий, радісний, слухняний, старенький, чуйний.

Продовжувати збагачувати словник дітей українськими прислів'ями: «Не одяг прикрашає людину, а добрі справи», «Добра людина наче сонечко, кожний коло неї зігріється».

Вправа «Малюнок сім'ї».

Вчитель-логопед пропонує дітям намалювати фарбами свою родину та розповісти про членів родини.

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед пропонує утворити різні форми ступенів порівняння прикметників за допомогою суфіксів і префіксів: старий – старенький – старуватий – занадто старий.

Учити співвідносити іменники з дієсловами, від яких вони утворені: гуркіт – гуркотіти, крик – кричати, сміх – сміятися, спів – співати.

Вправляти у творенні різних форм дієслів, стежити за правильним уживанням їх: допомагати – допомагаю, допомагаємо, допомагатимемо, допомагав; дякувати – дякую, дякуємо, дякуватимемо, дякували.

Вправа-етюд на розвиток комунікативних здібностей та позитивного ставлення до інших «Скажи комплімент».

За бажанням обирається дитина, яка сідає в коло. Кожен говорить про те, що йому подобається в цій дитині. Слід звертати увагу на те, щоб діти не

повторювали уже сказане. Важливо, щоб у своїх висловлюваннях діти відзначали не лише зовнішні риси, але і внутрішні якості дитини. Бажано, щоб під час заняття кожна дитина мала змогу бути в колі.

Вправа на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед вчить дітей брати участь у діалозі на тему «День народження», вчить дотримуватись культури мовленнєвого спілкування, своєчасно змінювати емоційний тон розмови відповідно до ситуації спілкування.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

З-за столів ми піднялись,
Всі добряче потяглись,
Гарно спинки всі прогнули
І про втому геть забули.
Пальці всі в замок закрили
Й стисли їх мерщій щосили.
А тепер присіли – раз!
Фізкультпауза у нас.
Піднялися й пострибали,
Мов сніжинки покружляли.
Сіли рівно - і до праці,
Хай не стомлюються пальці.

Руки виконують діти

*Діти встали, вийшли із-за столів.
Руки в сторони, встали на носочки.
Прогнули спинки.
Потрусили ручками.
Руки перед собою, пальці в замок.
Діти присідають.
Встають і стрибають.
Кружляють на місці.
Сідають за столи.
(Повторити 2-3 рази).*

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед пропонує дітям скласти розповідь за малюнком. (З метою розвивати інтонаційний синтаксис – уміння складати розповідь за малюнком та вимовляти різні типи речень).

Розвиток дрібної моторики. “Сім'я Миколина”.

Вчитель-логопед:

Десь у лісі казковому (похитати руками над головою – «дерева»)

Жила сім'я Миколина (скласти долоні в замок)
У них був дім привітний (з'єднати пальці – «дах»)
І дах із димарем великим (підняти середні пальці – «димар»)
З димаря – клубами дим (зробити «кільця» з пальців)
«Плим, плим, плим...» (поклацати пальцями).

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 12

Тема: Що відбувається у царстві комах?

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати вчити вживати узагальнююче слово «комахи». Добирати визначення слів, розвивати бажання помічати нові слова у чужому мовленні. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Формувати у дітей навички самоконтролю та саморегуляції; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання.

Добрий ранок, очі! (погладжувати повіки очей)

Ви прокинулись? («дивиться в бінокль»)

Добрий ранок, вушка! (погладжувати вушка)

Ви прокинулись? (прикладати долоні до вух)

Добрий ранок, ручки! (погладжувати кисті рук)

Ви прокинулись? (плескати в долоні)

Добрий ранок, ніжки! (погладжувати ноги)

Ви прокинулись? (притупувати)

Добрий ранок, сонце! (руки розвести назустріч сонечку)

Я прокинулась! (голову закинути назад і посміхнутися)

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед: навчає дітей підбирати узагальнюючі слова: комахи – богомол, джміль, комар, хрущ.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Активізувати і збагатити словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: комахи – богомол, джміль, комар, хрущ.

Дієслова: бриніти, завмерли, засинати, причаїтися, маскуватися, пересуватися, повзти, ховатися.

Прикметники: корисний, легкокрилий, отруйний, повільний.

Вправа на розвиток самоконтролю та саморегуляції.

Вчитель-логопед пропонує дітям виконати малюнок по клітинках під диктовку. Графічний диктант «Метелик». «Розфарбуйте метелика у кольори, які вам подобаються».

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Учити дітей утворювати нові слова – різні форми складних прикметників: червоний бік – червонобокий, білуватий і синій – білувато-синій; земний і водний – земноводні, легкі крила – легкокрилий.

Вправа на розвиток стійкості уваги. Лабіринт «Знайди будиночок».

Вчитель-логопед пропонує дітям лабіринти: «Допоможіть мурашкам знайти свій будиночок ». Для кожної дитини по 3-4 лабіринти різної складності.

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед продовжує вчити складати речення за допомогою прислівників восени – навесні. Восени комахи засинають, а навесні прокидаються.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Встали, діти, тільки – раз!

Фізкультпауза у нас.

Вітер віє: «шу-шу-шу,

Я берези колишу.

Хмари розганяю в небі,

Дощ несу вам по потребі.

Як стомлюся, то спинюсь.

Я нікого не боюсь».

Сіли й ми за парти, діти,

Будем далі тему вчити.

Рухи виконують діти

Діти встали, вийшли із-за столів.

Руки на пояс.

Нахили вліво, вправо.

Руки вгору і нахили вліво, вправо.

Розвести руками.

Руки перед собою, нахилитися вперед.

Повороти голови.

Сісти за столи.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед вчить дітей самостійно складати описову розповідь за змістом картини із вказівкою міста і часу дії; вчить придумувати місце і час події, що передували зображуваному або сталися пізніше.

Розвиток дрібної моторики “Метелик”.

Вчитель-логопед:

Аж чотири крильця маю,

По квітках собі літаю.

Що то я за гість,

Ніжок в мене шість.

Не бджола, не джмелик –

Звуть мене... метелик!

Виконання: руки навхрест долонями до обличчя, зачепившись великими пальцями.

Підсумок заняття. Домашні завдання (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчилися?

Заняття 13

Тема: Неосяжний світ рослин.

Мета: збагачувати активний словник дітей на основі знань і уявлень про навколишнє середовище: закріплювати узагальнюючі слова: ліс, дерева, кущі; учити добирати визначення до цих слів. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Сприяти створенню позитивного емоційного настрою у кожної дитини; формувати у дошкільників уміння звільнятися від напруження; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву, розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.)

Логопед проводить ритуал привітання.

Добрий ранок, очі! (*погладжувати повіки очей*)

Ви прокинулись? (*«дивиться в бінокль»*)

Добрий ранок, вушка! (*погладжувати вушка*)

Ви прокинулись? (*прикладати долоні до вух*)

Добрий ранок, ручки! (*погладжувати кисті рук*)

Ви прокинулись? (*плескати в долоні*)

Добрий ранок, ніжки! (*погладжувати ноги*)

Ви прокинулись? (*притупувати*)

Добрий ранок, сонце! (*руки розвести назустріч сонечку*)

Я прокинулась! (*голову закинути назад і посміхнутися*)

Основна частина (20-30 хв.)

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Підбір антонімів. «Назви слова, протилежні за значенням». (великий, густий, листяний, темний, хвойний, чистий).

Учити утворювати нові слова — різні частини мови від прикметника та іменника. Густий і листя — густолистий, дрібнолистий, темнолистий, світлолистий.

Вправа на розвиток мислення «Четвертий зайвий».

Вчитель-логопед показує, як вирішити завдання на прикладі демонстраційного плакату.

На малюнку чотири предмети, з яких три значною мірою подібні один до одного, і лише один відрізняється від інших. Дітям потрібно знайти зайву картинку і накрити.

Вчитель-логопед перевіряє завдання, змінює малюнки (до 4 варіантів на дитину).

Вправа на формування активного словникового запасу.

Розглядання малюнків із зображення дерев, кущів — розширення словникового запасу. «Поглянь на малюнки та скажи, що там зображено?»

Іменники: береза, горобина, гущавина, дерево, дуб, запах, кущі, ліс, ліщина, осика, підлісок, повітря, сосна, тополя, хаща, ялинка.

Дієслова: рости, шуміти, зеленіти, живе, дихає, очищає, шелестіти.

Прикметники: березовий, великий, густий, запашне, змішаний, листяний, лісове, сирий, сосновий, темний, хвойний, чисте, ялинковий.

Вправа на розвиток комунікативних навичок «Знайди свою половинку».

Дітям роздають половинки квітів. Треба скласти одну цілу. На групу може бути дві квітки однакового кольору, але половинки мають бути розрізаними по-різному. Діти повинні орієнтуватися за кольором і розрізом.

Після того, як пари відшукали одне одного, слід познайомитись і подружитись, потім представити свого друга групі (назвати ім'я, дещо розповісти – за бажанням).

Вправа на розвиток морфологічної системи словотворення.

Вчитель-логопед вправляє в утворенні дієслів із префіксом пере- для позначення подолання чогось. «Давай разом із тобою утворимо нові слова із слів бігти, стрибати, ступати тощо». (перебігти, перестрибнути, переступити)

Вправа на розвиток уяви «Що буде, якщо...».

Вчитель-логопед зачитує свою версію відповіді, після чого кожна дитина каже свій варіант. «Що буде, якщо:

- На ялинці замість голок з'являться листочки;
- На дереві будуть рости цукерки;
- З рослинами, якщо зникне сонце;
- Квітка виросте розміром як дерево» тощо.

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед пропонує дітям під час складання речень застосовувати в мовленні прийменник:

У лісі ростуть різні види дерев. На дереві живе білка. Перед дорогою росте кущ. Шелестить листя на деревах.

Фізкультхвилинка:

Слова промовляє вчитель-логопед

Трава низенька-низенька,
Дерева високі-високі,
Вітер дерева колише, гойдає,
То вліво, то вправо нахиляє,
То вгору, то назад,
То вниз нагинає.
Птахи летять відлітають,
А діти тихенько за столи сідають.

Рухи виконують діти

Діти встають, відходять від столу.
Роблять присідання.
Піднімають руки вгору.
Обертаються.
Нахили вправо, вліво.
Потягуються вгору, назад.
Нахиляються вперед.
Махають руками.
Сідають за столи.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед пропонує скласти з поданих слів речення, опираючись на картинки:

Ліс, діти, зібрались, піти, в.

Росте, густий, на, кущ, галявині.

Зеленіє, березовий, в далі, ліс.

Повітрі, в, запах, стоїть, ялинки.

Мають, дуба, листя, запах, приємний.

На, грались, галявині, діти.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Що, вважаєте, потрібно повторити вдома?

Заняття 14

Тема: Чарівний світ казок.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Продовжувати формування розуміння вживання узагальнюючого поняття казкові герої. Учити точно й доречно добирати потрібні слова для опису властивостей і якостей. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Розвивати комунікативні навички, сприяти соціальній адаптації дітей у колективі ровесників; вдосконалювати пізнавальні психічні процеси: пам'ять, мислення, сприймання, уяву; розвивати стійкість та концентрацію уваги.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Вчитель-логопед проводить ритуал привітання.

Діти стоять у колі. Вітаються, називаючи ім'я свого сусіда та промовляючи побажання для нього. При цьому плескають двома руками об руки сусіда.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:

Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед пропонує самостійно добирати потрібні антоніми до заданих слів: злий, веселий, гарний, великий, легенький.

Вправа на розвиток мислення та уваги «Казкові новини».

Вчитель-логопед пропонує дітям прослухати новини, якщо новина добра потрібно плескати у долоні, якщо погана – тупотіти ногами.

- Червона Шапочка принесла бабусі повну корзину пиріжків.

- Семеро козенят потрапили до пастки Сірого Вовка.
- Хлопчик знайшов шапку-невидимку.
- Лисиця з'їла колобка.
- Фея допомогла дітям знайти чарівний замок.
- Білосніжка відкусила шматок отруйного яблука.
- Ластівка підняла Дюймовочку високо у небо.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед активізує і збагачує словник іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками. «Роздивись малюнки. Що на них зображено?»

Іменники: хатка, клубок, дракон, чарівниця, чари, змії, Баба Яга, Буратіно, ключик, людоджер, кігті, крила.

Дієслова: допомогти, врятувати, з'їсти, боятися, перемогти, котитися, дружити, літати, чарувати.

Прикметники: злий, чарівний, добрий, веселий, кмітливий, щасливий, страшний, лютий, хитрий.

Вправа на розвиток комунікативних навичок, уяви «Подарунок».

Вчитель-логопед пропонує уявити себе всемогутнім чарівником.

- Ви любите отримувати подарунки? А дарувати?

- Подаруйте «чарівний подарунок» сусідові праворуч. Подивіться на нього уважно, спробуйте вгадати, який подарунок йому хотілося б отримати. Хто отримає подарунок – не забудьте подякувати.

- Які подарунки сподобалися більше? Чому?

- Що було приємніше: отримувати подарунки чи дарувати?

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед вправляє у творенні зменшено-пестливих слів: страшний – страшненький, новий – ..., старий – ..., хитрий – ..., цілий – ....

Розвиток дрібної моторики. Пальчикова гімнастика.

Вчитель-логопед:

Ми долоньки розітрем

І зігрієм пальчики.

Будем гратися руками,

Як маленькі зайчики.

Фізкультхвилинка «Чарівне дерево».

Вчитель-логопед: «Тепер ми перетворимося на велике чарівне дерево».

Діти беруться за руки. Створюють велике чарівне дерево. Прислухаються, дихають усі разом. Крок уперед – вдих, назад – видих, руки вгору – ростемо, руки вниз – відпочиваємо. Рухи роблять під музичний супровід.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток зв'язного мовлення.

Вчитель-логопед вчить складати розповідь за зразком «Мій улюблений казковий герой». Діти по черзі розповідають.

Вправа «Колаж».

Вчитель-логопед викладає на стіл клей, ватман та вирізані з кольорового паперу та журналів: сонце, хмари, дерева, казкових персонажів тощо. Разом клеять і створюють колаж під класичну мелодію. Дають назву колажу.

Підсумок заняття (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?

Заняття 15

Тема: Мій рідний край.

Мета: збагачувати словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля.

Формувати вміння найбільш точно застосовувати слова, що підходять до конкретної ситуації або опису. Розвивати базові сенсорні відчуття: руху, зору, дотику, запаху. Сприяти формуванню доброзичливих, дружніх взаємин між дітьми; розвивати сенсорні відчуття: слухове та зорове сприйняття, увагу, уяву, дрібну моторику рук.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

Організаційний момент (1-2 хв.).

Привітання «Ми бажаєм вам добра».

Ми бажаєм вам добра,

Ми бажаєм вам тепла.

Я – у мирі, ти – у мирі,

Всі ми дружная сім'я.

Основна частина (20-30 хв.).

1. Повідомлення теми заняття.
2. Артикуляційна гімнастика: статичні та динамічні вправи. Голосові вправи.
3. Дихальні вправи.
4. Вивчення нового матеріалу:
Лексична сторона мовлення:

Вправа на формування різних рівнів лексичних узагальнень.

Вчитель-логопед вчить дітей утворювати протилежні за значенням слова: довга – коротка, широка – вузька, високий – низький, рідне – чуже, далекий – близький.

Вправа на розвиток мислення «Назви частини предмета».

Вчитель-логопед пропонує подивитися на малюнки предметів і сказати, з яких частин він складається: будинок, машина, віночок, дерево, музей.

Вправа на формування активного словникового запасу.

Вчитель-логопед пропонує розглянути серію малюнків з альбому «Наше місто». Збагачення словник дітей:

Іменники: місто, вулиця, проспект, парк, музей, міліція, школа, дитячий садок, магазин, лікарня, завод, герб, цирк, будинок культури, пошта, столиця, область.

Дієслова: народитися, будувати, рости, милуватися, ходити, любити, заснувати.

Прикметники: чисте, шумне, святкове, простора, велична, світла, галаслива.

Прислівники: багато, чисто, шумно, святково.

Вправа на розвиток позитивної самооцінки «Історія Данилка».

Вчитель-логопед читає для дітей історію про хлопчика Данилка.

В одному місті жив собі хлопчик Данилко. Він був дуже добрим та розумним. Хлопчик дуже любив усміхатися та веселитися. Коли думки хлопчика були світлі та чисті – вони, як ця вода прозора у стакані (показує воду у стакані). Коли його думки були яскраві – як ця вода (кидає у воду блискітки). Але бувало так, що хлопчик сумував, і його думки були мутні, як ця вода (кидає у стакан суху глину).

- А коли у вас буває гарний настрій? Яскраві думки? Сумний настрій? (Діти зафарбовують воду у ємностях під свій настрій).

- Що потрібно для того, щоб покращити настрій?

Граматична сторона мовлення:

Вправа на розвиток морфологічної системи словотвору.

Вчитель-логопед вправляє у правильному вживанні іменників множини. «Діти подивіться на малюнки і закінчіть речення: У місті є два (музей, кінотеатр, магазин, базар, школа, дитячий садок). Вздовж вулиці росте багато (береза, дуб, клен, тополя, кущ)».

Вправа на засвоєння граматичних уточнень.

Учити утворювати прикметники теперішнього часу. «Діти подивіться на цей малюнок (напр. віночок) і скажіть який він?» (гарний, кольоровий, барвистий, різнобарвний).

Вправа-пластичний етюд «Ліпимо себе в майбутньому»:

Вчитель-логопед пропонує дітям стати скульпторами, але ліпити не з пластиліну чи з глини, а будемо створювати самих себе.

Діти під музику Сен-Санса «Лебідь» ліплять себе нового. Пряму спинку, розправлені плечі, гнучку шию, сильні руки, швидкі ноги, ясні очі...

Вправи на формування синтаксичної складової мовлення.

Вчитель-логопед під час складання речень вправляє й слідкує за правильним уживанням іменників у родовому відмінку множини: вулиць, міст, будинків.

Фізкультхвилинка «Волошка»

Зірочка з неба лежить на землі,
Поруч стоїть зачарований ліс,
Вітер ворушить колосся у житі,
Зірочка сяйвом блакитним налита.

А придивися пильніше на мить –

Ніжна волошка у полі стоїть.

Діти імітують рухи відповідно до тексту.

Закріплення нового матеріалу:

Вправа на розвиток креативності та навичок взаємодії «Символ групи».

Вчитель-логопед пропонує дітям на великому аркуші паперу чи ватмані створити символ (прапор) їхньої групи за допомогою фарб, кольорового паперу, клею, ножиць і т.д..

Підсумок заняття. Домашні завдання (1-2 хв.).

Запитання до дітей: Що нового дізнались? Чого навчились?